

Knihovna Univ. prof.
Dra KARLA L. STOVKY

DR. ALFRED FUCHS

× 13-E-81

DEMOKRACIE ENCYKLIKY^A

SEZNAM

Hle. 1936

KNIHOVNA

oddělení

1 9 3 6

Nakladatelství »Vyšehrad«, spol. s r. o. v Praze
Tiskem Československé akc. tiskárny v Praze

M. Křižan

Koupil od	
Daroval od	
v	za Kčs
Inv	33.769
Si	

REGULOVANÁ DEMOKRACIE.

Stále častěji slyšíme z úst našich odpovědných politiků a státníků slova o demokracii regulované, reglementované a dirigované. V exposé ministerského předsedy byl obsažen passus o nutnosti regulovati distribuci a výrobu a učiniti konec hospodářské anarchii. Ještě zřetelněji mluvil svého času nynější president Beneš:

»Zdá se mi, že Roosevelt pochopil správně hospodářské funkce moderního státu a že usiluje nikoli o stát korporativní, stavovský, nacionálně-socialistický nebo komunistický, nýbrž o vzorný moderní stát demokratický, který se v hospodářství povolně mění v regulovanou, dirigovanou demokracii hospodářskou. Boj evropských režimů vyžaduje od nás, bychom náš stát budovali ukázněnou, pevnou, odpovědnou politickou demokracií a po stránce hospodářské poskytli vývojovou, dirigovanou a regulovanou hospodářskou demokracii. Pokusy o fašismus nebo komunismus jsou pokusy drahé, které vedou ke krisím a převratům, vývoj jde k tomu, co moderní člověk snese, totiž k režimu, kde nutná dávka autority zachovává nutné dávky svobody. Evropské režimy půjdou k vyrovnání, budou se postupně politicky i hospodářsky sblížovat i vyrovnávat. K tomu dovedeme i my přispět.«

Na téže schůzi (v pražské Lucerně) pravil ministr Franke:

»Oprávněné potřeby jednotlivých složek obyvatelstva pracujícího mají býti uspokojeny novými formami hospodářského podnikání; státní regulace, která však nutí jednotlivým druhům podnikání jen rámec s četnými výhodami od státu a v tomto nuceném rámci poskytne každému oboru hospodářského podnikání vlastní samosprávu.

Tyto rámcové zásahy regulační a reglementační mají se uplatnit právě tak ve výrobě zemědělské (na příklad obilí, dobytka) jako v průmyslu (na příklad uhlí, pivo, textil, železo, cement) a i v peněžnictví.«

Podobných projevů bychom mohli zaznamenati více. Vždyť jsme se dočkali dokonce toho, že zástupce průmyslu a vyznavač liberalismu byl nucen mluvit v parlamentě proti upřílišené hospodářské svobodě a projevit svůj souhlas s regulací. Z úst politiků zemědělských se slova o regulaci ozývají již dávno. Mohli bychom poukázati zvláště na některé projevy dra Hodži.

Se všemi těmito výroky by bylo dobře konfrontovati zejména tato slova Encykliky »Quadragesimo anno«: »Jako jednota lidské společnosti nemůže býti vybudována na třídním boji, tak správný hospodářský řád nemůže býti ponechán naprosto volnému zápasu sil. Neboť ze zásady volné soutěže jako z otravného zřídla vytryskly a se rozlily všechny bludy hospodářské nauky individualismu . . . Svobodná soutěž, ač v jistých mezích je spravedlivá a jistě užitečná, rozhodně nemůže řídit hospodářský život.«

Jest pravda, že Encyklika mluví v této souvislosti o vybudování stavů. Není tento passus v rozporu s demokracií? Neboť naši politikové a státníci týmiž ústy, jimiž hlásají demokracii regulovanou, odmítají korporativism i stavovský stát. Ale což Encyklika hlásá korporativism nebo stavovský stát? Korporativism a stavovský stát znamená, že diktatura pomocí nucených syndikátů usměrní hospodářský život. Encyklika však hlásá naopak křesťanský personalism a svobodu. V Encyklice se praví: »Sotva je potřebí připomenouti to, co již Lev XIII. učil o formě vlády politické, platí obdobně i o sdruženích

stavovských, že totiž lidé mají na vůli vybrati si formu, kterou uznávají za vhodnou, jen když jsou zajištěny požadavky spravedlnosti a potřeby obecného blaha . . . Člověk má svobodu nejen v tom, chce-li utvořiti takové organizace, nýbrž má též volnost v nich „vybrati si svobodně takové stanovy a takový jednací řád, aby byl co nejvhodnějším a nejpružnějším nástrojem pro účel, pro něž jsou zřízeny“.« (Slova v uvozovkách cituje Svatý Otec z encykliky Rerum novarum svého předchůdce Lva XIII.)

Srovnajme s těmito slovy encykliky zejména výrok Malypetrův, že by nejraději viděl, aby se na regulaci dohodli příslušní činitelé dobrovolně a že stát by jen pomáhal a dozíral. Nechceme tvrditi, že podobné výroky politiků jsou inspirovány přímo encyklikami. Ale jejich myšlenky se dnes osvědčují. Zvláště Roosevelt, jehož se dovolává Beneš, jest velmi blízko myšlenkám encyklik, jak bylo často konstatováno v katolické literatuře. (U nás na př. P. Dr. Krus S. J. budoval na Rooseveltově praxi takřka celou svou »Sociální školu«, obsaženou v časop. »Neděle«.)

Volání po demokracii regulované má svoje hluboké příčiny filosofické. Není náhoda, že i ti, kteří odmítají rozhodně stavovství nebo korporativism, některým jeho zásadám se přibližují snad více, než sami chtějí. Je strana registrovaná a strana mající právní formu, stranou politickou v původním, t. j. liberálním slova smyslu? Nenabývá spíše některých společných znaků s korporací? Co znamenají nucené syndikáty a co znamená obilní monopol? Není výrazem poznání, že při veškeré individuální svobodě politické, již chce demokracie zaručit, nemůže býti věcem ponechán volný průběh? A proč to vše? Protože učení demokratické si přineslo do vínků několik

bludů, jimiž demokracie nestojí a nepadá, ale jež musí být napraveny.

U kolébky demokracie stálo Rousseauovo učení, že člověk je od přírody dobrý a že jej zkazila jenom civilizace. Dá-li se mu dosti svobody, nalezne již pravou cestu sám. Jest však nutno emancipovati jeho rozum od autority a pak se po čase vrátí zlatý věk, který byl původním stavem lidstva, dokud lidé neutvořili států smlouvou společenskou. Že to vše jsou omyly a bludy, ví dnes již každý. Moderní sociologie vyvrátila všechny tyto these. Ale demokracie přinesla si s sebou tyto bludy do vínku. Proto s ní byl spojován nezměrný optimism, naděje ve zlatý věk lidstva. Vzpomeňme jenom, co vše bylo i u nás vkládáno do slova konstituce! Je až dojemno čísti tehdejší literaturu. Pramen veškeré autority byl hledán v lidském rozumu, protože lidé ještě nepoznali propastných hlubin skepse. Ale zkušenosti naučily lidstvo, že je pravda to, co ví každý křesťan z víry: že následkem dědičného hříchu jest rozum lidský zatemněn a vůle ke zlému nakloněna. Církvi je státní forma lhostejna. S křesťanského stanoviska nemůže být nejmenších námitok proti thesi, jak je formulována v naší ústavě, že lid jest pramenem veškeré moci ve státě. Ale ovšem není správná these ústavy americké, že všechna moc pochází z lidu. Všecka moc pochází z Boha, jenž je pramenem veškeré autority. I volbou, tedy prostředkem demokratickým, je možno nalézt nositele pozemské autority. Ale tato volba jest pouze prostředkem určovacím, nikoliv posledním pramenem autority. Poněvadž liberalism přecenil svobodu lidskou, vytvořily se poměry, jež vedly k válce a posléze ke krizi a k hospodářské anarchii. Není námitok proti demokracii. Ale je třeba demokracie, jež

umí korigovati svoje omyly, jež se dovede učiti i ze zkušeností režimů protichůdných. Odtud volání po demokracii regulované, jež je v dokonalé shodě s učením encyklik a hlubokým zadostiučiněním těm, kteří vždy hlásali teorii demokracie křesťanské.

I ve formě demokratické a právě v ní jest nutno se vrátit ku přirozenějším vztahům společenským, mezi něž náleží i vybudování stavů. Nikoliv diktátem se shora, nýbrž poněnáhlou a trpělivou přestavbou společnosti, využitím institucí, jež již existují, a hlavně změnou myslí a srdcí, do nichž musí opět proniknouti křesťanský princip služby proti duchu atomisace a egoismu na straně jedné a nivelisace a kolektivismu na straně druhé. Proti individualismu a kolektivismu jest nutno postavit křesťanský personalismus.

V papežských encyklikách katolíci mají správnou diagnosu i terapii společnosti, jež byla učiněna již za Lva XIII. Ale nestačí pravdu znát. Je nutno také vydávat pravdě svědectví, pravdu realizovat a nepřipustit, aby jiní realizovali myšlenky, které náležejí právem nám. Tato slova platí zvláště katolické mládeži. Na ní jest, nejenom aby v resolucích požadovala obnovu společnosti, aby třímala prapory a vyvolávala hesla, nýbrž především, aby věci studovala, aby připravovala konkrétní návrhy, jak to požaduje Svatý Otec v závěru encykliky. Chceme-li rekonstrukci společnosti, tu nestačí si pouze dupnout. Je třeba mnoho vědět, mnoho činit a mnoho se i modlit, je nutno vytvářet v sobě nositele nového společenského řádu. Každý z nás se musí státi Christoforem. Vezměme si k srdci zejména tato slova encykliky: »Nestřpme . . ., aby synové tohoto světa se jevíli chytřejšími než my, kteří z Boží dobroty jsme synové světla.«

Nedejme si vzít iniciativu, kde nám iniciativa náleží. Mnohé věci, jež se včera zdály utopiemi, dnes se staly projekty a zítra budou realitou. Regulovaná demokracie — ano. Ale snažme se, aby jejím posledním regulativem se stal zákon Boží.

STAVOVSKÉ PROGRAMY A HESLA.

Na všech stranách se v dnešní době ozývají hesla a diskuse o stavovství: O stavovských stranách, o stavovském státě a o stavovském zřízení. Jakmile se však nějaké slovo stane politickým heslem, sdílí osud všech hesel: je tak jednoznačné, že sice soustřeďuje mysl určitým směrem, ale zase tak mnohoznačné, že si do něho každý vkládá nad to ještě svoje vlastní přání, tužby a představy. Pod stavovským řádem můžeme si mysliti italský korporativismus, můžeme si pod ním však mysliti i německý hitlerismus, stavovské jest zřízení v Portugalsku, stavovské zřízení se tvoří v Rakousku, náběhy stavovského zřízení máme v demokratickém Švýcarsku. O stavovském zřízení se mluví v encyklice Quadragesimo anno, ale také některé naše politické strany, zejména strana agrární, prohlašují, že ony vlastně jsou nositelkami jediného a pravého stavovství ve formě demokratické. Proto, chceme-li se trochu poučit, musíme se nejprve naučit rozeznávat. Musíme si nejprve být jasni v pojmech.

Především musíme rozeznávat mezi stavovským státem a stavovským zřízením. Stavovský stát jest určitou ústavní formou. Stavovské zřízení nezávisí však na státní formě a jest možné právě tak v monarchii jako v diktatuře nebo v demokracii.

Co tedy rozumíme stavem? Stavem nazýváme skupinu příslušníků určitého povolání, kteří pracují za týmž kulturním nebo civilisačním cílem. To znamená, že na př. ke stavu stavebníků čili k hutnímu cechu patřili ve středověku i architekti katedrál i poslední podavači na stavbě. Jejich posláním bylo totiž: stavěti. Tím se liší pojem stavu od novodobého pojmu sociální třídy. K téže sociální třídě nenáleží lidé stejného povolání nebo poslání, nýbrž třída sdružuje ty, jimž se vede hospodářsky přibližně stejně. Cílem stavovského zřízení, ať jest jeho ústavní forma jakákoliv, jest, aby společnost byla vybudována opět na stavech, to jest na základě přirozených skupin, daných povoláním. Dnešní společnost je vybudována na třídách, jež byly vytvořeny dnešním kapitalistickým systémem a organisovány socialismem. Půjde tedy při stavovském zřízení o překonání liberalismu a socialismu.

Po stránce ústavní znamená stavovský princip toliko to, že o otázkách hospodářských rozhodují odborné komory. Ale soubor zájmů všech stavů dohromady nedává ještě celý stát. Vždy zbývají ještě úkoly ryze politické. Vždy musí proto existovati politický orgán, který dává celkový směr, a tento orgán může být právě tak diktátorský jako demokratický. I kdybychom domýšleli stavovskou myšlenku do takových důsledků jako Othmar Spann (jehož názory nejsou však obecně sdíleny), že totiž nutně se musí vytvořiti i stav politický, že stát jest jakýmsi velestavem, ani pak tato myšlenka nemusí odporovati demokracii, neboť zajisté i tento politický stav může býti doplňován i demokraticky, t. j. volbou. Vždyť je přece známo, že konec konců i v demokracii se vytvoří stav politiků z povolání. Či se někdy vrátil některý ministr,

který byl původně dělníkem, ke svému původnímu zaměstnání? Stane se Bechyně po skončení své politické dráhy zase zámečnickem nebo Johanis ševcem? Zajisté že nikoliv, a také nikdo rozumný toho od nich nežádá. Politika se jim stala osudem i profesí. Je sice pravda, že v demokracii jsou si všichni lidé rovni potud, že hlasovací lístek posledního chalupníka v Hostivaři platil tolik jako hlasovací lístek Švehlův. Ale z toho přece neplyne, že vliv toho hostivařského chalupníka byl stejný jako vliv Švehlův. I v demokracii má více vlivu ten, kdo se o politiku stará. Čím se však liší demokracie od aristokracie, je to, že do této politické třídy má přístup zásadně každý, ať vyšel z jakékoliv společenské vrstvy. — Když kdysi holdovaly děti prezidentu Masarykovi na nádvoří Pražského hradu, řekl jim prezident: »Možná, že je zde mezi vámi budoucí prezident naší republiky.« To je právě na demokracii podstatné, krásné a odpovídající i křesťanským zásadám. Že je přibližně dána stejná chance pro všechny. To neznamena, že všichni ti hoši se stanou prezidenty. Ale není nikomu schopnému zásadně bráněno rodovými předsudky. Můžeme v této souvislosti poznamenat, že Církev tento princip praktikovala již dávno, v dobách, kdy se nikomu o demokracii ani nenasnilo. Papežem mohl býti každý, bez rozdílu původu.

Tvrdívá se, že stavovský princip vede nutně k diktatuře proto, že mezi protichůdnými zájmy jednotlivých stavů musí rozhodovati silná ruka, autorita. Demokracie prý naproti tomu je diskusí, spočívá na dohodě. Zajisté; ale což se v demokracii v těžkých situacích čeká, až se lidé a stavy dohodnou? Není ani tu třeba v nerozhodných chvílích zásahů autority? Čeká snad vláda, až se průmysl se zemědělstvím dohodnou, než se dělají při-

slušná opatření? Dlouho bychom mohli čekati. Nemluvil ministerský předseda Malypetr o autonomii stavů, ale o demokracii státem regulované? I v demokracii je nutno vládnout, t. j. autoritativně se rozhodovat.

Další námitka, že by stavovství nebylo slučitelné s demokracií, spočívá v tom, že stavovský řád nežádá naprosté rovnosti, nýbrž že jeho principem jest: Každému, což jeho jest, nikoli »všem stejně«. Tím prý je však uznávána a kodifikována nerovnost lidí. Ale což v demokracii jest nerovnost lidí odstraněna? Což jsou si opravdu v demokracii všichni rovni? Zase nesmíme zaměňovat formální princip rovnosti se stavovstvím slučitelný, s mechanickou nivelisací, jež ještě nikde nebyla uskutečněna a s níž jsou zatím dělány více méně nezdařené pokusy v sovětském Rusku.

STAVOVSTVÍ A DEMOKRACIE.

Vidíme proto také, že náběhy k stavovskému řádu nejsou jenom ve fašistické Itálii, ale i v republikánském Švýcarsku, kde se demokratická státní forma nezastavila ani před referendem. (Referendum jest opatření, při němž o určitých zákonodárných otázkách hlasuje všechen lid plebiscitem: tedy po stránce formální je to nejradikálnější forma demokracie.)

Při správném rozlišování pojmů musíme také umět rozeznávat mezi moderní stavovskou organizací a mezi stavovským státem padesáti let, kdy vládli tak zvaní stavové na podkladě feudálním. Nikomu zajisté nenapadá, že by chtěl obnovovat feudální aristokratický řád. Stavovská organizace vychází ze svobody lidské osobnosti. V tomto smyslu je stavovská organizace protikladem

k sovětskému systému a k státnímu socialismu vůbec. Je-li jí který směr v socialismu alespoň poněkud blízký, je to syndikalismus, socialism založený výhradně na hnutí odborovém. (Je známo, že i Mussolini býval kdysi přívržencem této formy socialismu a proto skutečně možno zjistit jisté vnitřní souvislosti mezi syndikalismem a fašistickým korporativismem, jenž však rovněž neznamenaá uskutečnění stavovské myšlenky v ryzí formě, protože jeho soustava odporuje principu svobody.)

Stavovství spočívá na základě výkonu jednotlivcov uvnitř společné skupiny. Mímoděk nám vyvstává již zmíněná analogie se středověkými cechy. Nechceme se k nim vracet, protože moderní výroba toho nepřipouští. Ale nezavrhneme jich do té míry, jak je zavrhoval liberalismus, jenž stavovská sdružení všeho druhu přímo rušil. Ve Velké Revoluci francouzské byly dokonce cechy ve jménu svobody zakázány! Člověk musil býti ke své domnělé individuální svobodě donucován! Ale i socialismus v marxistické formě byl nepřítelem cechovní myšlenky, protože vytvořil pojem proletáře, který jest mimo hierarchii lidské společnosti, »psancem této země«.

Ve stavovské organizaci jednotlivcův výkon má společenskou hodnotu. Jednotlivci se seskupují v povolání tak, aby povstal organický celek výkonů. Každé povolání, každý stav tvoří se svými podnikateli, zaměstnanci, techniky a dělníky výkonnou jednotku. Toto společenství v povolání je hospodářsky autonomní, a autonomie jednotlivých skupin je rozčleněna stupňovitě. Každý stav se musí starat o své příslušníky. Mají tedy i podnikatelé i dělníci býti vychovávaní pro svůj stav a pro svoje povolání. Stav má bdíti nad umístováním dorostu, má poradní hlas při rozvrhu daní a má ve svých rukou i opat-

řování úvěru. Tato otázka jest jedním z nejdůležitějších soudobých problémů.

Dnešní kapitalismus bankovní a bursovní se nikterak neřídí zájmy jednotlivých stavů, principem korporativním, nýbrž principem rentability. To znamená, že peníze nebývají nikterak dirigovány tam, kde by mohly vytvořit nejvíce hodnot, nýbrž tam, kde jim kyne největší výdělek. Hlavní věcí a měřítkem není člověk, nýbrž zisk. Totéž platí v kapitalistickém řádu i o výrobě. Jedna z hlavních příčin krise je v tom, že se výroba a rozdělování statků neřídí podle principu skutečné potřeby, nýbrž opět podle zisku, takže je vlastně nemožno využití sil přírodních opravdu racionálně. To je také hlavním důvodem »technokratů« proti peněžnímu hospodářství. »Technokraté« chtějí učiniti měřítkem hodnoty energickou jednotku, aniž ovšem blíže vysvětlili, jak chtějí svou utopii uskutečnit. Předpokladem jejich řádu by ovšem byla obecná pracovní povinnost.

Stavovská soustava je ve své podstatě protisocialistická, ale také protikapitalistická. Včlenění do určitého stavu a povolání dodává člověku již samo sebou společenskou důstojnost. Zde by skutečně byla na místě vzpomínka na staré cechy s jejich starobylými obyčejí, s jejich rituálem a stavovskou morálkou, jež byla značně vysoká, alespoň v době jejich rozkvětu. Bylo na cechách znáti, že povstaly z původních zbožných bratrstev a že bdění nad stavovskou morálkou náleželo k jejich prvním úkolům. Ve středověku často určoval cech u jednotlivých mistrů i nejvyšší mez jejich výdělku, aby zabránil vytvoření kapitálu, vzniklého nikoli prací, nýbrž spekulací. Leccos v nich připomínalo také sociální zařízení starozákonného Milostivého léta.

Myšlenka stavovského řádu je v poslední době zejména na předmětem diskuse mezi katolíky, a to především proto, že Svätý Otec naznačil v encyklice »Quadragesimo anno«, že stavovské organisace by mohly býti jedním z hlavních východisek z dnešní hospodářské krise. Stavovské organisace, nikoli stavovský stát, jak mu rozumí fašism. Církev nedává nikdy žádnému režimu přednost před režimem jiným. Svätý Otec praví o korporativní organisaci: »Jaké jsou její výhody, snadno postřehne každý, kdo třeba jen maličko uvažuje: práce různých tříd zladěna; sdružení socialistická potlačena, jejich snahy tlumeny, zřízení zvláštní úřad s usměrňujícím a pokoj udržujícím posláním.« Chválí snad Svätý Otec fašistický stát? Nikoli. Z encykliky je zřejmo, že papež nedoporučuje organisace utvořené státní mocí, jež by byla nástrojem státu. Má býti utvořena autonomně, ze stavovských potřeb, je podobně svobodná, jako rodina. Svätý Otec sice chválí, že státní moc se snaží urovnávati sociální rozpory, ale dodává ihned: »Nesmíme však ve věci tak důležité nic zanedbati a musíme vše uvéstí ve vztah se všeobecnějšími zásadami, jež jsme již uvedli. Proto jsme nuceni připomenouti, že někteří právem se bojí: a) že státní moc zabírá místo svobodné činnosti oněch sdružení; měla by se spokojiti s právem, pomáhati jim a chránit je; b) onen odborový a stavovský řád je tak příliš složitý (a byrokratický); c) je v něm mnoho politiky; d) může se snadně státi pomůckou ke stranickým politickým cílům, místo aby pomáhal k lepšímu všeobecnému společenskému řádu.« — Encyklika »Quadragesimo anno« není tedy doporučením fašistického řádu, nýbrž jeho kritikou. Vždyť papežův boj o svobodu odborových organisací jest ještě v dobré paměti.

Již v sociální encyklice »Rerum novarum« Lva XIII. bylo řečeno, že katolíkům je nepřijatelný ryze kolektivistický sociální řád. Člověk je za správu svého majetku odpovědný Bohu a bližnímu. Katolictví však stejně popírá absolutní právní panství člověko nad jeho majetkem, jak je hlásá ve smyslu římského práva liberalismus. Stavovská organisace je střední cestou mezi sovětským kolektivismem a liberálním individualismem. Moderní kapitalismus se svými mnohonásobně rozvětvenými koncerny, trusty a složitě navzájem zastoupenými papíry je morálně neodpovědný, protože se jednotlivec může právě tak schovat za papíry, jako se socialista a komunista schovává za společnost.

Lidé jsou si rovni před Bohem. Jsou si však rovni i hospodářsky a společensky? Odstupňovaná organisace stavovská není egalitářská ve smyslu ideálů Velké Revoluce. Není tedy stavovská myšlenka přece jenom v rozporu s demokracií? Distinguendum. Je-li demokracie odvozována z these Rousseauovy a encyklopedistů, z these, jež je sociologicky dávno vyvrácena a překonána, že prý totiž je člověk od přírody dobrý a že ho zkazila civilisace, že státy vznikly na základě společenské smlouvy a že mimo vůli lidu není jiné autority, pak by byl stavovský stát i protidemokratický. Ale demokracie nestojí a nepadá s těmito nesprávnými teoriemi. Právem zdůraznil v jednom ze svých poselství i prezident Masaryk, že je demokracie z Boží milosti, demokracie se sankcí metafysickou a mravní, demokracie kvality. V takové demokracii by byla stavovská organisace velmi dobře možná. Reprezentativní soustava moderního parlamentarismu a korporativní systém stavovský by se pak mohly navzájem doplňovati.

STRANA A STAV.

Směry fašistické a fašisující se rády dovolávají myšlenky stavovské se zřejmým hrotem proti politickému stranictví. Chtěly by nahraditi politické strany stavovským zřízením. Kdyby skutečně myšlenka strany a myšlenka stavu byly v zásadním protikladu, pak by přece jenom musil nutně povstati rozpor mezi myšlenkou demokratickou a myšlenkou stavovskou, protože demokracie v dnešním slova smyslu spočívá na stranách. Proto jest nutno říci si o této věci několik slov.

Poměrem strany a stavu se zabýval v některých svých statích v revui »Der christliche Ständestaat« prelát Seipel, který náležel k nejlepším vykladačům encykliky »Quadragesimo anno«. Seipel praví v podstatě toto: Liberalismus atomisoval lidskou společnost. Rozdrobil společnost na řadu více méně silných jedinců. Jménem individuální svobody rozložil stavy a začal rozkládati i rodinu, jakož vůbec všechna společenství přirozená. Proto zmizela jakákoliv organická pojítka mezi jednotlivcem a státem. Proto byl nucen vytvořiti pojítka umělá. Jsou jimi politické strany. Kdyby nebylo jich, byla by atomisace společnosti ještě horší. Proto jest za nynějších poměrů politická strana nejenom přípustná, ale přímo nutná, třebaže jest jenom menším zlem. Vždyť i do stavovských skupin musí býti representanti voleni. Ze stavovství nevyplývá, že by musili být nutně jmenováni. Tam však, kde je volba, budou přívrženci a odpůrci, budou skupiny přívrženců a odpůrců, tudíž strany. Avšak tyto strany fungují právě jenom při volbách. U nás však strany nabyly přílišné převahy. Pletou se do všeho a chtějí rozhodovati o všem. Což nenapsal svého času u nás

p. sen. Vraný, že strana má vésti člověka od kolébky až do hrobu? To by pak znamenalo, že strana si osobuje právo Církve. Proti tomuto stranickému monopolu musíme býti, nikoliv proti straně samotné, dokud není připravena půda nejenom sociálně a hospodářsky — ale hlavně psychologicky pro jiné formy politického života.

Není sporu o tom, že speciálně u nás v Československu prožíváme jistou krizi politického stranictví. Je to hlavně proto, že většina dnešních stran byla vytvořena ještě za staré monarchie, tedy za poměrů zcela jiných, než jsou dnešní. Jaký jest na příklad programový rozdíl mezi českými socialisty a československými sociálními demokraty? Teoreticky již téměř žádný. Ovšem: tyto strany se liší svými tradicemi. Ale tyto tradice zná jenom ten, kdo pamatuje staré Rakousko a státoprávní boje. Mládež již pro tyto odstíny nemá smyslu a proto politické strany ztrácejí sympatie mladých lidí. My jsme si však staré a zavedené stranické útvary petrifikovali vázanými kandidátkami. Ježto se však život petrifikovat nedá, vidíme, že ve skutečnosti se již veřejné mínění neliší podle stran, nýbrž podle dvou hledisek daleko jednodušších; podle pravice a levice. Ať se vyskytne jakákoliv veliká otázka, ať politická, hospodářská nebo kulturní, vždy si podávají ruce pravičáci a levičáci přes bariéry stran. Staré útvary existují, ale obsah se pomalu mění. Až přijde ke slovu mládež, jistě bude mnohé změněno.

Není pochyby také o tom, že prožívá celý svět krizi parlamentarismu. Její příčinou je v podstatě toto: předválečné parlamenty byly místem, kde se řečnickými souboji měřily navzájem síly zástupců rozličných světových názorů. Dnes však mají převahu otázky hospodářské. K jejich řešení je třeba odborných znalostí. Proto pozbý-

vají vážnosti pouzí zástupcové vůle lidu odborně nepřipravení. Z tohoto důvodu se volá i v demokraciích po povinné odborné expertise v hospodářských otázkách. U nás na př. se dosti často požaduje, aby senát byl přeměněn ve stavovskou odbornou komoru, neboť ve své dnešní formě jest jenom kopií poslanecké sněmovny. Nahlíží se dnes obecně, že ani demokracie nemůže spočívat na pouhém přehlasování, na pouhé kvantitě, že je třeba demokracie kvalitativní. Stavovský, odborný princip se tu stává přirozeným korektivem většinového, ryze stranického diletantismu.

Zase je nutno připomenouti, že požadavek, aby stavovské korporace převzaly část legislativy, byl často vyslovován v socialistické literatuře syndikalistické. Teoretickým vůdcem tohoto směru byl na př. ve Francii Jiří Sorel. Podle původní koncepce socialistické měly syndikáty nahradit nejenom parlament, ale celý státní aparát. Starý syndikalism chtěl státní moc odstranit, kdežto nejenom fašismus, ale i sovětský komunismus státní moc nadměrně posiluje, takže hraničí na stát policejní, v němž občan je nesvéprávným tvorem, pokud se nestane úředníkem. Starý syndikalismus se shodoval s liberalismem v tom, že chtěl výrobu i konsumenta vymanit úplně z rukou státu, kdežto však v Itálii, Německu i sovětském Rusku dozor státní převyšuje přípustnou míru, danou křesťanským personalismem. Ve svém nedávném exposé prohlásil ministerský předseda, že budeme musít čelit výrobní anarchii úpravou výroby i distribuce, ale že by nejraději viděl, kdyby se příslušné korporace dohodly svobodně, ovšem za pomoci státu. Snad ministerský předseda ani netušil, jak blízka je tato myšlenka duchu encykliky, jež nechce nic jiného, než svobodné

stavovské organisace za dozoru státního. Křesťanství neuznává, že člověk je ve správě svého majetku naprosto svobodný, nýbrž hlásá, že jest odpověden Bohu a bližnímu, tedy společnosti. Na druhé straně však uznáván jest v encyklikách soukromý majetek, pokud jej člověk potřebuje k rozvoji své osobnosti, ovšem v řádě a tím k dosažení posledního, věčného cíle.

Velmi často bývá dovozováno, zejména v listech agrárních a živnostenských, že prý stavovská myšlenka, dnes na tolika místech hlásaná, byla vlastně dávno uskutečněna stavovskými stranami. Je to správné? Nezapomínejme, že stavovská strana, jak ji hlásal Alfons Štátný nebo Švehla, jest do jisté míry pravým opakem stavu ve smyslu stavovské společenské koncepce. Stav nemůže býti stranou, nýbrž společenstvím organickým. Strana je organisace veřejného mínění na dobytí moci ve státě. Vidíme také právě u agrární strany, že hledí čím dále tím více získávat městskou inteligenci, protože musí hledat cestu k veřejnému mínění. Stav je korporací autonomní, jež se nemusí ucházet o hlasy. Agrarism v původní koncepci svých zakladatelů byl pouze liberalismem, aplikovaným na rolnictvo. Alfons Štátný byl typický liberál. Později a zejména dnes se strana od těchto liberalistických principů vědomě dostává. — Ale velmi často se z ní ozývají bojovné tóny, jež činí ze selství spíše bojovnou třídu než stav. Vzpomeňme osudného výroku o parasitech.

Bylo by proto omylem domnívati se, že strany stavovské nahrazují stavy. Politické strany jsou toliko náhražkou za přirozené organisace lidské společnosti, jež liberalismus rozbil. Liberalism zná toliko jednotlivé občany, nikoliv jejich skupiny. Nedělí lidi podle stavů, nýbrž

podle měřítek mechanických, podle obcí, okresů atd. I stavovská politická strana chce, jako každá jiná strana, dobýti rozhodující moci ve státě. Ve stavovském zřízení není takového boje mezi jednotlivými stavy. Boje politické se odehrávají na fóru politickém, ale ze stavovských otázek je politika, boj o moc, vyloučen. Stavů jsou zastoupeny svými komorami, jejichž členové nemusí být jmenováni, nýbrž mohou býti demokraticky voleni. Zastoupení korporací v ústředním sboru nezávisí na jejich početnosti, nýbrž na jejich společenském významu. Proto na př. je zastoupena věda, umění atd., třebaže organisace umělců nebo vědců hlasově znamená malý počet.

V tom je zásadní rozdíl mezi stavovskou stranou a stavem ve smyslu stavovského zřízení. Politická strana chce dobýti většiny a proto do svých řad přibírá každého, kdo jí může dáti hlas. A nejen to: ve stavovských stranách, jako ve všech stranách ostatních, mají vrch politické, agitátoři, řečníci, lidé blízcí politickému aparátu. I když jsou v takové straně u vesla lidé, kteří kdysi příslušníky stavu byli (zemědělci, živnostníci atd.), stanou se brzy politickými profesionály a odcizí se svému původnímu povolání. Jsou v dnešních dělnických stranách sami dělníci? Jsou v agrární straně sami zemědělci? — Ježto stavovská strana dobývá hlasů jako každá jiná, musí stav organisovati na podkladě bojovním, a proto jest v podkladě orgánem třídního boje.

Z papežských encyklik vyšlo heslo křesťanského solidarismu. Jeho podstatou jest, že místo třídního boje je třeba zharmonisovati potřeby jednotlivých stavů podle zásad křesťanských. Křesťanský solidarismus jest však úplně odlišný od hesel státní nebo národní totality, jež pod tímto heslem chce diktátorsky ovládnout hospodář-

ský život. Křesťanský solidarismus jest možný i v demokracii. Solidarismus diktovaný shora jest možný jedině v diktaturách. Solidaristický systém se shoduje s principem stavovským, neboť mají-li býti směrnice jednotlivých stavů zharmonisovány, je třeba, aby organisace společnosti dala se na stavovském podkladě.

Českoslovenští katolíci jsou si dobře toho vědomi, že jejich *politická* posice stojí a padá s demokracií a s poměrným zastoupením. Jejich pozornost vůči myšlenkám stavovským jistě tedy nemá tendence protidemokratické. Něco podobného vidíme i v německém táboře u nás, kde heslo stavovství je hlášáno nejenom snad u opoziční Henleinovy Heimatsfronty, ale i u vládních agrárníků (Landstand), při čemž je u hlasatelů těchto hesel z německé agrární mládeže jasno, že jim nejde snad o stavovskou stranu jako agrárníkům českým, nýbrž o skutečnou stavovskou přestavbu společnosti. I naši Němci vědí dobře, že jejich politická posice stojí a padá s demokratickým poměrným zastoupením a že, kdyby u nás mimo nadání vypukla diktatura, že by to nebyla jistě diktatura německá. Přes to hlásají hesla stavovství. Představují si věc asi tak, že pokud trvají strany v dnešním parlamentě, vystupovali by Němci v něm solidárně jako jediná strana, dělící se mezi sebou vzájemně na stavy. Jest možno míti pochybnosti o tom, zda to Henlein myslí dobře se svou státní loyaltitou s demokracií, ale nelze za jisté pochybovati o ministru Spinovi, který několikrát zdůraznil, že německý sedlák nemůže vzítí svůj statek na záda a odejítí s ním do Německa. Proč se tedy Spina zúčastňuje hlásání tohoto hesla? Jednak nahlíží, co jest na stavovské myšlence správného, a za druhé vidí, jak stavovská hesla mocně působí na mládež a nechce si ji

odciziti. Není také náhodné, že stavovská hesla nacházejí odezvu právě v české katolické *mládeži*, jež stranických tradic nezná, a proto jde k věcem bezprostředně. Také oposice tak zv. národního sjednocení hlásá stavovství. Ale zde je třeba opatrnosti, neboť jde zřejmě o ohlas hesla hitlerovské totality. Totalita jest pak se stanoviska katolického heglovský blud.

Vždy a znovu jest nutno zdůrazňovati, že katolíkům nesmí jíti v první řadě o změnu institucí, nýbrž o změnu v hlavách a v srdcích. Změna smýšlení přetvoří i instituce. Encyklika »Quadragesimo anno« se vyslovuje zřetelně proti stavovství nadiktovanému *shora*. Proto jest na př. i sporno, zda rakouská ústavní reforma, jež se tak často encykliky dovolávala, skutečně je v souhlase s duchem encykliky. (V poslední době také již z Rakouska neslyšíme tak často přímého dovolávání se encyklik. Tvrdí se v informovaných kruzích, že na pokyn z Vatikánu.) Nám nesmí jíti o propagaci té nebo oné politické formy — nýbrž jde o propagaci sociálního království Kristova.

KŘEŠŤANSKÉ STAVOVSTVÍ.

Hlásání stavovské myšlenky jakožto návratu k přirozeným vztahům v lidské společnosti není v křesťanské sociologické literatuře nikterak úplné novum a zejména není v příčinné souvislosti snad dokonce se vznikem fašismu v Itálii nebo s jinými novodobými událostmi. Tato koncepce byla formulována již v polovici 19. století na př. velkým křesťanským sociologem, rakouským baronem Vogelsangem a jeho spolupracovníky. Byla to škola vyšlá z romantismu. Již tehdy bylo těmto pracovníkům

jasno, že nebezpečí kapitalistického řádu má hlubší podklad v nesprávné filosofii. Hospodářské potíže jsou pouhými důsledky.

Původ novodobého kapitalismu není křesťanský, nýbrž pohanský, renesanční. Renesanční člověk, jehož mysl byla upřena výhradně k tomuto světu, naučil se myslet a cítit podle principu rentability. V době renesanční a reformanční přece však byl ještě kapitalism krocen zbytky křesťanských zásad, jež si lidstvo zachovalo. Velká Revoluce francouzská však zesvětštila lidskou mysl dokonale. Revoltující měšťák viděl v majetku palladium svobody proti šlechtě a králům a učinil ze soukromého majetku a z vydělávání peněz svoji modlu. — Novodobý materialism, opřený o darwinism, z něhož převzal thesi o bezohledném boji o život, a válka světová dokonaly tento vývoj.

Kapitalistický vývoj předválečný vedl ovšem k rozkvětu vnější civilisace. Zdálo se, že silný jedinec, majetník výrobních prostředků, jest opravdu nositelem sociálního pokroku. Zdálo se, že technický pokrok půjde do nekonečna a od technického pokroku si lidé slibovali rozřešení všech problémů. Problém majetku, který křesťanství připouští a pokládá za lidské povaze přirozený, byl nahrazen pojmem kapitálu. Místo hospodaření nastalo vykořisťování, výsledky práce si osvojoval někdo jiný než ten, kdo pracoval. Důsledkem byla světová válka, vyvrcholení egoismu jednotlivců a pak i celých národů. Sociální rozdíly se prohloubily měrou takovou, že toho nikdo před válkou nemohl ani tušiti. Stoupá nezaměstnanost a snaha učiniti tomuto řádu konec, třeba krvavou revolucí. Postupnou proletarisací středních stavů ztrácí kapitalistické podnikatelství odbytíště. A tak žijeme v bludném kruhu krise a nevíme, kudy z něho ven.

V první polovici minulého století tušili již někteří duchové, kam povede tato postupná racionalisace světa a života, a proto hleděli odvrátit lidskou mysl od těchto ryze pozemských cílů a snažili se mu vytyčiti cíle duchové. Bylo to období romantiky. V druhé polovici 19. století vznikla v Rakousku nová katolicko-sociální škola. Její teoretikové se snažili objeviti v křesťanské společenské tradici odvěké mravní a hospodářské zákony. Chtěli s větším nebo menším zdarem vedle *Philosophia perennis* (věčné filosofie), založené na synthese antiky a křesťanství postaviti i *Oeconomiam perennem* (věčné hospodářství). Tyto snahy jsou dnes obnovovány a nelze říci, zda je tento způsob myšlení správný. Mnozí katoličtí sociologové stojí na stanovisku, že *Oeconomia perennis* je fikce. Přes to nelze upřítiti těmto snahám, vzniklým z romantického cítění a myšlení, plodných podnětů. — Vůdčí postavou této katolicko-sociální školy byl Karel Vogelsang. Jisto je, že tito křesťanští filosofové a sociologové vykonali kus přípravných vědeckých prací, jež došly i autoritativního ohlasu v sociálních encyklikách papeže Lva XIII., byvše ovšem pozbaveny svého fantasticko-romantického nánosu.

Vedle těchto zastánců snah sociálně-reformních vyskytli se bohužel i v katolickém táboře mnozí, kteří se pokoušeli o kompromisy. Činili v hospodářském životě něco podobného, co činili modernisté na půdě ryze bohoslovné. Modernisté, jak známo, chtěli smiřovati protinábožensky orientovanou »vědu« s dogmatem tak, že by byli slevili s dogmatu a odůvodnili svůj postup tím, že věda má své vlastní zákony a víra také — a docházeli k absurdní soustavě dvojí pravdy; podobně si počínali i tito praktičtí hospodářští modernisté, odvolávající se

na domnělou svézákonnost hospodářství, tvrdíce, že hospodářské zákony jsou mravně indiferentní. Zákony hospodářské ovšem mravně indiferentní jsou. Není však indiferentní každé počínání, jež se na tyto leckdy jen domnělé zákony odvolává. Tito kompromisní katolíci se spokojovali pouze bojem s výstřelky kapitalismu, nešli však na jeho pohansko-renesančně-liberalistické kořeny. Třebaže tyto snahy vedly k založení leckterého díla sociálně užitečného, přece nešly a nemohly jíti k podstatě věci. V jednotlivostech snad pomáhali, ale proletariát se odcizoval Církvi stále více.

Toto odcizení rostlo tím spíše, že proti kapitalismu vystupují noví bojovníci: socialismus a komunismus, jejichž cíle nejsou reformní, nýbrž revoluční. Není pochyby o tom, že i v těchto snahách je jistý základní tón, jež věřící křesťan nemůže zamítnouti, totiž hlad a žízeň po spravedlnosti a jakýsi sociální messianismus. Jde však o to, aby tento messianismus byl uveden na správné cesty, aby mu bylo dáno křesťanské posvěcení. Katolíci nesmějí se omezit na činnost v tak zvaných daných poměrech, nýbrž musí nové poměry tvořit sami, a proto se musí přimknouti ke křesťanské sociální tradici. — Encyklika »*Quadragesimo anno*« naznačuje tento návrat, vyzývající k rekonstrukci sociálního řádu, k nové výstavbě soustavy společenské a hospodářské na podkladě stavovském. Nejde o nové teorie, jež nikoho nespasí, nýbrž musí jíti o nové činy. Lidská společnost žije v kapitalistickém řáde již 150 let a není tudíž divu, že jeho způsob myšlení vykonává vliv i na jeho nejzapřísaňlejší odpůrce. Aby tyto stopy byly vyhlazeny z myslí katolíků, je třeba mnoho studovat, mnoho myšlenkově pracovat, ale také mnohé prakticky uskutečňovat.

Vykonali kapitalistický způsob myšlení vliv i na odporce liberalismu, na druhé straně nelze upřít, že také myšlenky encyklik pronikly i do prostředí, kde bychom toho nečekali. Netvrdíme ovšem, že tento vliv encyklik byl vždy přímý. Vždyť rozumové myšlení musí vésti k rozumovým závěrům i tehdy, když nečerpáme všichni z týchž pramenů. Bylo již řečeno, jak blízké jsou myšlenkám encyklik některé reformy Rooseveltovy. Zejména jest příbuzno koncepci encyklik jeho odvážné zasahování do domnělých práv soukromého majetku, což v Americe znamená velmi mnoho, ježto Amerika jest klasickou zemí liberalismu a kapitalismu. Nesmíme ovšem tyto reformy přeceňovat, neboť Roosevelt — zcela po americku — nevychází z žádné myšlenkové soustavy, nýbrž řídí se časovými náměty. Ne neprávem označila nedávno »Illustrazione Vaticana« jeho soustavu jako »tempismus«. Náběhy stavovského řádu vidíme v řadě států: v Rakousku, Německu, Itálii, ve Švýcarsku, v Portugalsku a nejnověji i v Bulharsku, ale není to vždy stavovství shodné s koncepcí encyklik. Platí tu varování Svatého Otce, abychom si dali pozor, aby jiní neuskutečňovali myšlenek, jež legálně náležejí nám, čili »aby synové světa nebyli zase jednou chytřejší než synové světla«.

»Žijeme na přelomu dějin,« jak kdysi prohlásil v novinářském rozhovoru † arcibiskup Kordač. Jest na nás, aby nás tento přelom dějin nezastihl spící. Naše odpovědnost je veliká a nikdo z věřících není z ní vyňat.

HŘÍCHY LIBERALISMU.

Liberalistický řád zkreslil naprosto náš názor na kulturu. Kulturním cílem liberalismu bylo vypěstiti lidskou osobnost pokud možno svobodnou. Liberalism budoval na autonomii lidského rozumu. Ale celé dějiny novodobé filosofie nasvědčují tomu, že rozum lidský, ponechán sám sobě, neměl nic pilnějšího na práci, než vyvracet sám sebe. Celá subjektivistická filosofie se točí kolem problému hranic lidského poznání. Na konec je objektivita lidského poznání popřena a člověk ví jistě jenom to, co jest dáno bezprostředně v jeho vědomí. To znamená po stránce mravní egocentrismus, solispismus, vypěstění egoismu až k onomu sofistickému vrcholu, kde člověk je sám sobě měřítkem všech věcí. Stirnerův silný jedinec a Nietzscheův nadčlověk se stávají velkou předválečnou módou. Vytvoří se typ intelektuála, který je velmi kultivovaný, ale je v podstatě skeptikem, osiřelým jedincem, vyřazeným z jakéhokoliv společenství. Mluví tím těchto jedinců býval zejména na divadle Ibsen. Dnes se dožíváme v kultuře důsledku liberalismu. Vezmeme velké soudobé romanopisce, jako je na př. Galsworthy nebo Thomas Mann. Líčí nám kroniky rodů, jež rostou, bohatnou a nabývají kultury, ale končí vždy rozvrácenými jedinci, kteří se cítí ve světě zoufale osamělí, života neschopní. To jest kulturní tragika liberalismu. Jedinci, které vytvořil, se podobají stromu, obsypanému krásnými květy, ale nenesoucímu ovoce. V tom je též krise dnešního intelektuála. Ztratil vedení, protože je sám vnitřně nejistý, protože je skeptik. Proto se často lidé utíkají k šarlatánům a k primitivním diktátorům, protože rozumová složitost jim neukazuje cesty. Lidé potřebují pravdy

jedné a nikoli devadesáti devíti možností. Kdo sám nemá víry, nemůže vésti. Kdo chce zapáliti, musí sám hořeti. Proto je třeba především rekonstruovati pojem kultury.

Kulturou je »soubor oněch snah, výkonů a jejich výsledků, jejichž cílem je harmonické a pokud možno dokonalé uskutečňování věčného řádu v oboru pozemském, jenž má býti napodobováním řádu věčného. Především má býti tento řád uskutečňován v myšlení, v cítění a ve chtění lidském, a pak i ve vnější přírodě«.

Dále je nutno mít na paměti, že kultura není totožná s civilisací, která je pouhým souborem vnějších forem lidského způsobu života. Kultura má tudíž původ v Bohu jakožto v prapůvodu veškerého řádu. Dědičným hříchem jest ovšem znemožněno, aby kultura na zemi byla dokonalá. Z toho plyne především pro sociální politiku, že ráj na zemi nikdy nebude a být nemůže, a že je nutno odmítnouti všecky ty, kdož ráj na zemi slibují.

Z tohoto názoru na kulturu vyplývá i katolický názor na společnost. Podle definice citované skupiny katolických sociologů je společnost kulturním společenstvím, opírajícím se o lidskou přirozenost. Toto společenství je stupňovitě. Jednotlivci tvoří buňky tohoto organismu. Jsou navzájem organicky spojeni ve svazcích. Aby společenství a jeho funkce byly možné, je třeba mezi nimi navzájem spojení, a to takového, že nemohou bez sebe navzájem býti. Konkretními společenskými vztahy jsou především manželství a rodina, kmen a národ, stav, stát a Církev. Vedle těchto základních společenství jsou společenské celky závislé na době; jsou to formy spojovací a přechodné. K nim náležejí sdružení místní, jako jsou obce, sdružení účelová, jako jsou společenstva stavovská nebo spolky. Církev není však pouhou součástí lidského

společenství. Její funkce přesahuje tento rámeček svými věčnými cíly a prostředky.

Jak vidno, je zdůrazňováno organické spojení lidstva, proti dnešním snahám o individualisaci a atomisaci. Názor na rodinu je pak takový: Rodina je kulturní a životní společenství rodičů a dětí, povstávající na základě monogamního manželství, jež je nerozlučné. Rodina je prabuňkou a pratypem lidské společnosti vůbec. Proto je také společenství rodinné a manželské první přirozenou hospodářskou jednotkou. To znamená, že je završováno každý hospodářský nebo společenský řád, který by rozvracel rodinu a který by stavěl buď stát nebo individuuum nad rodinu. (Komunismus staví nad rodinu zájem státu, liberalismus staví nad rodinu jednotlivce, individuuum.) Rodinou, v širším slova smyslu rodem, je následnictví generací, jež si kulturní statky, které byly získány, podávají dále, udržují je a rozmnožují, tvoříce takto tradici. Přechodnému spojení muže a ženy chybí charakter společenství manželského a rodinného, a proto nesmí tomuto společenství býti přiznáváno totéž právo jako manželství a rodině.

Katolická sociologie uznává dále i přirozené právo, jež ovšem pramení z řádu Božího. Je to soubor norem, které tvoří souladný celek, vyplývající z řádu stvoření. Jsou to normy spravedlnosti a subjektivních nároků, práv a povinností, jež mají svůj původ v přírodě, v lidském vědomí, ve svědomí a v tradici.

Positivní zákony, jež jsou v očividném rozporu s tímto přirozeným právem, nemají charakter práva, jsou bezprávné, poruchou práva a nezavazují ve svědomí. V rozporu s touto naukou jest ovšem nauka o přirozeném právu, jak je pojmají encyklopedisté, kteří se domnívají,

že právo vzniklo z původní libovůle, která byla omezena »smlouvou společenskou. Tato teorie spatřuje ve státě jediný pramen pozitivního práva a přičítá tudíž státu všemohoucnost. (Toto pojetí práva a státu bylo předmětem sporu mezi Vatikánem a Itálií ještě po uzavření lateránských dohod.) Katolík neuznává státní všemohoucnosti. Zákony mravní jsou vyšší než zákony pozitivního práva.

V této souvislosti je třeba definovat si také pojem svobody. Svoboda je možnost chtít pravý, poznáný řád a jej uskutečňovat. Odmítán je tudíž pojem svobody, jenž zaměňuje svobodu s individuální libovůlí, jak mu rozuměl liberalismus. Tento falešný pojem svobody způsobil i v hospodářství nesčetné škody, protože vytvořil domnělá práva silných jedinců. Svoboda, jež odpoutává člověka od Boha, je svobodou hříchu, odbojem, jenž se skutečně v prvotním hříchu projevil. Liberalism jest jen pokračováním tohoto odvěkého odboje. S hlediska těchto základních pojmů budou katolíci prováděti kritiku dosavadních směrů filosofických, sociologických a národohospodářských a činiti také ovšem pozitivní návrhy.

Pojem liberalistické svobody spočívá na koncepci osvícenské. Svoboda individua a tudíž i svoboda podnikatelská je neomezená. Místo aby liberalismus tvořil společenský organismus, klade individua prostě vedle sebe. Pokud tato individua tvoří účelové svazky, děje se tak na podkladě ryze mechanistickém, takže tyto společenské skupiny netvoří jednotného organismu. Individuum je vytrženo ze svého organického svazku. Všecka individua jsou podle tohoto názoru rovnoprávná a rovnocenná. Toto ignorování přirozeného řádu společenského vede nutně k anarchii a k rozvratu, který v životě hospodářském prožíváme právě nyní. Nynější krise distribuce,

neschopnost statky rozdělití, ačkoliv by jich jinak bylo na světě dost, je důsledkem této anarchie, k níž dospěl kapitalismus. Kdyby příčinou dnešní krise byl prostě nedostatek hmotných statků, zajisté bychom si mohli říci, že nelze nedostatek zažehnat ani filosofií, ani moralisováním, ani kázáním. Ale statky nechybějí. Společnost trpí cosi jako Tantalova muka. Statky jsou na dosah ruky a my se o ně nemůžeme podělit, neboť krásně praví básník Schell, že kultura egoismu jest kulturou smrti. Touto kulturou smrti jest kultura liberalismu.

HŘÍCHY SOCIALISMU.

Mnozí vidí jako jediný lék proti nynější krizi distribuce v tom, že stát zruší podnikatelskou svobodu vůbec a vezme výrobu a distribuci do vlastních rukou. Kdežto liberalismus pojem svobody příliš rozšířil, socialismus jej zase příliš zúžil. Vogelsang definoval socialismus v tom smyslu, že je to »systém, který je protikladem individualismu a jehož pozitivním obsahem jest nauka a snaha spojití opět společnost rozloženou rozvratným působením liberalismu po stránce hospodářské i mravní«. — U této definice Vogelsangovy ovšem jde jenom o slovní smysl pojmu »socialismus«, jenž proti individuu zdůrazňuje »societatem«, společnost. Nevycházíme-li od slova, nýbrž od historického faktu, pak se nám socialismus jeví jako společenská konstrukce oněch teoretiků, kteří jsou více méně následníky Karla Marxe. Stát si představují jako centralistické plánovité hospodářství, asi tak, jak se dnes jeví v sovětském Rusku. Výrobní prostředky náležejí »společnosti«, jsou zestátněny. Socialismus se domnívá, že i on dosáhne nejvyšší individuální svobody, ale teprve

tehdy, až bude provedena kolektivisace výrobních prostředků. S liberalismem se shoduje nejen v tom, že spočívá na autonomii lidského rozumu, odpoutaného od Božího řádu, nýbrž i v tom, že jeho národohospodářským podkladem jest nauka »klasického národohospodářství«. Je stejně materialistický jako liberalismus. — S teoriemi socialistů bývá neprávem směřována zdravá touha širokých mas osvoboditi se od panství kapitálu. Socialismus této zdravé touhy zneužil a svedl ji na falešné cesty. Marxistický socialismus vrcholí v komunismu, který chce provést kolektivisaci a mechanisaci celého života nejenom hospodářského a sociálního, ale i kulturního na podkladě ryze materialistickém. Jeho prostředkem jest třídní boj, t. j. násilná proletarisace všeho obyvatelstva.

Tento rozdíl v nazírání na úkoly se projevuje zejména v rozličném nazírání na stát. Podle názoru katolických zastánců ideje stavovského řádu je stát společností na určitém území, s nímž je životně spojena. Jest obecnou a nejširší světskou organizací. Její vůdcové jsou suverénní a jejich úkolem jest podporovati veřejné blaho a zajistit je na podkladě práva přirozeného i práva pozitivního. Autorita a funkce ve státě jsou odstupňovány podle autonomních oborů a součástek jeho organismu, t. j. státu v užším smyslu, t. j. jeho ústřední úřední moci, stavů, rodiny atd.

Socialismus vidí ve státě všemohoucí sílu, jež určuje veškeren hospodářský řád. Činí tak zejména proto, že v něm (pod. jako liberalismus, fašismus i hitlerismus) spatřuje nejvyšší lidskou koncepci. Tuto filosofii o státní všemohoucnosti vyslovil Hegel, a jeho vyznavači se později rozdělili na pravici a levici. Sovětská koncepce jest

v podstatě koncepcí heglůvské levice. Marxistický socialismus neuznává metafysiky. Jest v základě materialistický. Učí tak zvanému historickému materialismu, podle něhož jenom hmotné, hospodářské podmínky určují vývoj a vše ostatní, jako náboženství, filosofie a národnost, jsou pouze ideologickou nadstavbou. V tomto strohém materialismu se blíží liberalismu, jenž sice metafysických hodnot přímo nepopírá, ale pokládá je za lhostejné. Obojí tento názor vyšel z opojení přírodními vědami, jež začaly lidstvo oslňovat svými vynálezy tak, že lidé se domnívali, že brzy snad již nebude na světě žádných problémů a že přírodní vědy rozřeší všechny otázky — i otázku sociální. Svůj materialismus bral socialismus i liberalismus přímo z darwinovské nauky o boji o život. Třídní boj jest jenom analogií darwinovského »struggle for life — boje o život«. Proto právem byl nazván socialismus »liberalismem čtvrtého stavu«.

V socialismu jest chvályhodná snaha pomoci chudým. Ale socialismus při tom zapomíná, že na zemi se nedá uskutečnit ráj a že pouze hmotnými prostředky nelze založiti pravého lidského štěstí. Jde o to, aby snaha pomoci chudým k existenci člověka důstojné byla doplněna touhou, o niž prosíme v Otčenáši: Přijď království Tvé!

Posledním cílem člověka jest věčná spása. Z toho plyne lidská důstojnost, jež podle slov encykliky *Rerum novarum* jest nad to korunována důstojností křesťanovou. Proto těžce hřeší zaměstnavatel, který by dopustil nebo způsobil, aby na jeho majetku vládly takové poměry, v nichž by dělník pro těžkou dřinu neměl času mysliti na svou duši, kde by nemohl založiti spořádané domácnosti, kde by byl vydán mravním nebezpečstvím.

Pozemské statky musí u zaměstnavatele i zaměstnance být prostředkem a nikoliv účelem.

Třídní boj jest ovšem místy faktem, ale nemůže být ideálem. Ideálem je harmonie. Proto stavovství, jež zaměstnance i zaměstnavatele vede pod jedním praporem, může lépe přispět k vyrovnání rozporů. Vždyť zájem zaměstnance a zaměstnavatele není tak protichůdný, jak bylo kdysi líčeno v socialistických agitačních brožurkách. Dnes mají dělníci i zaměstnavatelé stejný zájem: aby se z komínů kouřilo. — Doba dává čím dále tím více za pravdu koncepci solidaristické, stavovské.

Vývoj společnosti se nebere tím směrem, jak jej předpověděl Marx. Střední stavy a menší podniky nevyhynuly, nýbrž mají své sociální poslání. Na jedné straně ovšem se soukromé podnikání přibližuje podnikání veřejnému, že i soukromé podniky se nazývají domy služby, ale na druhé straně opět veřejné podnikání se přizpůsobuje formám soukromého podnikání, o čemž svědčí na př. snaha o komercialisaci státních podniků. Ukázalo se, že nemá pravdu socialismus ani liberalismus, ale že se splňují denně prognosy papežských encyklik, jak byly raženy před více než 40 lety.

Liberalismus ovšem byl nucen mnoho slevit ze své původní strohé, manchestrovské formy ryziho individualismu. Podobně slevil též socialismus. Jeho teoretikové jsou dnes namnoze stoupenci myšlenek revisionistických. Revisionisté nahlízejí namnoze nesprávnost ryziho materialismu, neboť věda let třicátých, kdy byl napsán Marxův »Kapitál«, není již vědou dneška. Také nahlízejí, že socialismu bere průbojnost jeho mechanistický názor na život. Ale toto pozdní poznání jest jenom dokladem, že oba tyto směry byly nuceny okolnostmi odchýliti se od

původní koncepce. Tato revise nevyplývá ze socialistických thesů, nýbrž jest ústupkem směřům protichůdným.

Řekl-li na př. u nás svého času Bechyně, že nedělí svět na vykořisťovatele a vykořisťované, nýbrž na idealisty a materialisty, při čemž on sám se hlásí k idealistům, je to sice pěkné, ale je to zároveň dokladem, jak je marxismus otrěsen ve svých ideových základech.

FAŠISMUS A HITLEROVSTVÍ.

Poměr liberalismu ke státu prošel několika stadii. Ponevadž liberalismus chtěl individuum míti co nejsvobodnější, chtěl, aby se stát omezil toliko na ochranu práva, pořádku a majetku, ale jinak nezasahoval do života kulturního a hospodářského. Liberalismus vidí ve státě jediné ústředí právní moci, popírá autonomii rodiny, stavů a Církve. Osobuje si jejich práva a pokud jim práva propůjčuje, jsou to práva delegovaná, přenesená na základě pozitivních právních předpisů.

Liberalismus, který původně chtěl působnost státu co možno omeziti, který razil heslo »laissez faire, laissez passer«, učinil vlastně stát všemohoucím, alespoň po stránce právní. Stát nabyl vlastně absolutní moci. Celou řadu funkcí, jež mohly a konaly dříve korporace autonomní, vykonával liberalistický stát. Užívání této moci je přiznáváno vládnoucím skupinám a individuím podle jejich zájmů. Tato nauka o státní všemohoucnosti, tato laicisace společnosti, je v podstatě i příčinou nespoutanosti hospodářského života.

Fašismus a směry jemu příbuzné jsou reakcí na tuto nespoutanost. Fašismus podle svých teoretiků nechce bráti lidem svobodu, ale chce ji usměrniti. Svoboda je teprve

tehdy konkrétní, je-li jasně vymezena. Tato these by byla správná, kdyby fašismus neoperoval se státní všemohoucností ještě větší měrou než liberalismus. Citujeme: »Padnout musí i modla fašismu, která pod heslem „Silný stát“ chce strhnout na sebe kdejakou funkci. Když je stát zavalen nesčíslnými úkony a bere pořád dále na sebe úkoly další, pak se nedostane ke své vlastní nejdůležitější úloze. Pak je to zřízení, jež má sice ohromnou hlavu a nohy, ale chybí mu trup: chybí mu organisace, vybavená jistou samosprávou a rozhodující samostatně o řadě věcí, kterým tyto organisace — stále žijíce v oněch poměrech — daleko lépe mohou rozumět, než byrokratické orgány centralisovaného státu. Ten státní útvar s ohromnou hlavou, ale bez trupu, jest něčím nepřírozeným, protože jest projevem nedůvěry k samosprávným organisacím občanským. A není trvale užitečný stav, když není důvěry mezi představiteli moci státní na jedné straně a občanstvem na straně druhé. Ideálem musí býti, aby si státní moc vyhradila jen věci opravdu ústřední, ale jinak ostatní úkoly, pokud na ně stačí nižší organisace, přenechala těmto organisacím. Sama at si vyhradí jenom výsostní kontrolu. Ideálem nemůže býti Mussolini, jenž formálně je šéfem šesti různých resortů ministerských a ve skutečnosti rozhoduje samovládne i v ministerstvech ostatních a rozhoduje vůbec o všem.« (Prof. B. Vašek: Nový společenský a hospodářský řád. Katolický almanach 1935.)

Fašismus se sice pokusil o korporáčnický řád a o Velkou chartu práce a měl doajista i jisté úspěchy, ale zbožnil stát a učinil jej měřítkem všech věcí.

Jeho ideálem jest vlastně zmobilisovaný národ. Ideologie fašismu není zcela propracována, jak jsme viděli

zejména i na pražském filosofickém kongresu, kde sice zástupci fašistické ideologie kritisovali liberalismus a demokracii, ale nepodali ucelené teorie fašistické. Ke cti italského fašismu jest však nutno říci, že se celkem nepokoušel o usměrnění duchů, a že se dopouštěl zákroku proti myslitelům jenom tehdy, když se tito intelektuálové stavěli přímo proti němu. Jinak dovedl od počátku získati si pro sebe tvůrčí duchy, zvláště futuristy. Také přes všecko vyvyšování latinské rasy nikdy nedospěl k takovým důsledkům jako hitlerismus, který jménem čisté rasy zavádí přímo racionální chov lidí jako racionální chov dobytka. Naopak: Mussolini tento způsob přímo odmítá. Italský korporativismus neruší soukromého vlastnictví, ale usměrňuje vzájemný poměr jednotlivých stavů a stará se často velmi důmyslně o jejich vzájemnou koordinaci. Spatřuje v korporativismu překonání liberalistického kapitalismu.

Teoretikům italského korporativismu velmi záleží na tom, aby dokázali, že fašistický princip »autority, řádu a hierarchie« nechce rušiti osobní svobody. Ve své pražské přednášce prohlašoval bývalý min. korporací Bottai, že ve společenské koncepci korporativistické bude svobody více než ve státě liberalistickém. »Jedině organisace kolektivních funkcí lidské společnosti jest s to, aby vytvořila individuální svobodu konkrétní, protože vymezenou; bezpečnou, protože solidární: toliko takto se přemění individuální svoboda v organickou svobodu vymezenou místně a podle povolání a teprve pak se bude moci uplatniti jako kolektivní princip.«

V korporativním státě dostává se sociálním skupinám (kategoriím) uznání jejich existence a funkce. Jsou připuštěny k životu zákonnému. Orgánem sociální kategorie

je v italském korporativismu syndikát. Zákony italského korporativního zřízení, z nichž první, základní, pochází z roku 1926, uznávají právně syndikáty a propůjčují jim přímo tuto funkci, zastupování kategorie, zastupování právní, aby syndikáty byly způsobilé k jednání v mezích právního řádu za účelem hospodářským, morálním, kulturním a politickým. Zastoupení politického se mu dostává rovněž, neboť fašistický režim uznává, že má být účasten při »tvoření politické vůle národa«.

Funkce syndikátu v korporativním zřízení italském je tedy širší než v syndikalismu, v odborovém hnutí nebo než ve zřízení společenstev ve státech nefašistických. Syndikát je stálým orgánem pro hájení zájmů kategorie. Stát pak politickou mocí usměrňuje přání a zájmy jednotlivých kategorií, aby šly společně za cílem státním a národním.

Hlavní zisk z této organizace jest podle Bottaie v tom, že v Itálii byl takto odstraněn třídní boj. Nikdo ovšem nechce tvrdit, že by byly odstraněny zájmové protiklady jednotlivých kategorií, ale není třídního boje ve smyslu marxistickém, takže kontrasty zájmové nejsou pramenem rozvratu, nýbrž podnětem k závodění. Korporativismus prý také působí, že tyto zájmy nebývají přeceňovány, jak se často děje v demokracii ovládané stranami.

Jednotlivé syndikáty tvoří vyšší jednotku, korporaci, jež sdružuje takové kategorie práce, které mají společný zájem. Úkoly, funkce, činnost korporace jsou ryze hospodářské, ale není možno plně oddělit hospodářství od politiky. Korporace tvoří sekce Národní Rady korporací. Její členové jsou jmenováni paritně korporacemi zaměstnavatelů a dělníků. Odpovídají sedmi velkým kategoriím hospodářské činnosti. Jsou to: průmysl, zemědě-

ství, obchod, banky, pozemní doprava, námořní doprava, duševní pracovníci. Další specialisace není ovšem vyloučena. Tak se oddělila na př. od korporace duševních pracovníků na př. skupina divadelní. Rozhodnutí vydaná podle korporativních norem mají zákonnou platnost. Hlavní osobou v podniku jest vždy jednotlivec, nikoli stát. Tím se liší korporativní koncepce zejména od koncepce socialistické a komunistické, sovětské. Stát ovšem podnikatele pobízí nebo mírní, vydává normy pro celkovou organizaci, aby byla zaručena obecná rovnováha a zájmy národního celku. — Potud prof. Bottai.

Italský fašismus začal jako živelné hnutí, nikoli jako propracovaný systém myšlenkový. Na počátku se v něm často projevovaly i tendence, jež mu jsou dnes přímo protichůdné. Vzpomínám si na výrok čelného fašistického intelektuálního činitele, jehož jsem se ptal po základních thesích fašismu. Odpověděl mi tehdy (v roce 1923: »Il fascismo è una minestra.« Minestra je totiž hustá italská polévka, do které se dává všechno možné: zelenina, maso, pečivo, čím hustší, tím lepší, Touto minestrou zůstal fašismus dosti dlouho, než se teoreticky vykristalisoval. Bylo dobrou politikou Mussoliniho, že dovedl brzy získat intelektuály značného myšlenkového formátu. Z tvořících umělců šla ihned s fašismem — jak řečeno — celá škola futuristická, protože jejímu zdůrazňovanému vitalismu fašistický směr dobře odpovídal. Jistě se jim ovšem líbilo i to, že fašismus apeloval více na cit, než na intelekt. Nevznikl z potřeby teoretické, nýbrž povstal jako hnutí kázně v době, kdy v severní Itálii komunisticko-socialističtí dělníci vyvlastňovali továrny a pak nevěděli, co s nimi, kdy stávka stíhala stávku, a kdy v Římě vládla slabá vláda liberálních

advokátů. Mussolini rád srovnává svůj pochod na Řím, svou »marcia su Roma«, s chvílí, kdy Caesar překročil Rubicon a řekl svoje mínění senátu. Fašismus je vůbec hnutí navazující vědomě na italské tradice, a proto také Mussolini o něm prohlásil několikrát, že není vývozním artiklem a že jest »italianissimum«.

*

Třebaže ideologie italského fašismu není po stránce teoretické plně propracována, přece jenom fašismus operuje ještě argumenty logiky a rozumu. Tuto pevnou půdu však okamžitě opouštíme, jakmile chceme zachytiti teorii hitlerismu. Zakládá se na citu. Rozum jako pramen poznání jest přímo zavrhován tam, kde by rozumný poznatek odporoval citu nebo vůli. Rozumová skepse předválečné filosofie nese v hitlerismu podivné ovoce. Hakenkreuzlerství lze shrnouti nikoli do rozumových formulek, ale do hesel. Hitlerovství nežádá dogmatickou jednotu v nauce, jako spíše jednotu vůle. Je to hnutí romantické, jež počítá s tajemným hlasem krve, jež nepřeje analytickému intelektu.

Thesí dnešního německého režimu jest především, že existuje jediná ušlechtilá lidská rasa, a tou jsou Germáni, resp. nordické plemeno vůbec. Všecko, co jest v lidské kultuře cenného, jest prý vynálezem nordického člověka. I křesťanství prý bylo formulováno nordickými plemy a teprve pak prý přešlo do Palestiny a tam degenerovalo. Proto také protestantská skupina »Deutsche Christen«, jež jest exponentkou režimu, staví na oltáře kříž hákovitý vedle kříže Kristova, ne-li nad kříž Kristův. Z tohoto důvodu klade dnešní režim velký důraz na vlastnosti tělesné, neboť jest přesvědčen, že jedině rasově čistý, plnokrevný nordický člověk je s to, aby vytvořil zdravou

kulturu. Lidé mají býti pěstěni racionálně. Duševní složitost není ráda viděna a neuznává se.

Za každým heslem, být sebe více rozmělněným pro potřebu davovou, je stopa filosofické myšlenky. Také v ideologii lomeného kříže jsou ideje myslitelů, ovšem k nepoznání změlněné. Jsou v ní myšlenky německé romantiky, filosofů severské rasy, jako byli Gobineau, Houston, Stewart, Chamberlain, jsou v ní i stopy Nietzschevského nadčlovčerství, wagnerovského romantismu, Stirnerova Jedince, teorií Spenglerových o dekadenci Evropy atd. Zejména jest v ní však ohlas myšlenek Klagesových. Podle této nauky jest duše spjata nerozlučně s tělem. Duch naproti tomu »vane, kde chce«. Jest bez kořenů, světélkuje, ale nic neosvítí. — Proti tomuto »duchu«, proti duchaplnosti, jež není zakotvena v půdě, v zemi a v rase, jest prý nutno bojovati. V kultuře má místo pouze duše spjatá s tělem, tedy s krví a rasou. »Duch« prý to je, který atomisoval společnost ve smyslu liberalistickém, který učinil jedince osiřelým, odděleným od jakéhokoliv společenství. Kolektivní národní »duši« jest nutno naproti tomu pěstovat. Duše prý souvisí s rasou, jejíž kvalita jest závislá na kvalitě krve. Tato podivná směs nejhrubšího materialismu, jenž činí kvalitu člověka závislou na jeho vlastnostech fyziologických a biologických, s romantismem krve vede k dalšímu kulturnímu heslu hakenkreuzlerského Německa. Je to heslo »Asphaltliteratur« — asfaltová literatura.

Asphaltliteratur, jejíž reprezentativní knihy byly slavnostně spáleny, jest protikladem k literatuře zemité, vycházející z orné půdy. Literatura asfaltu jest prý literaturou zkaženého velkoměsta, literaturou duchaplnou, literaturou zhoubného ducha bez vlasti. Není snad třeba

dokazovat, že toto heslo jest naprosto neschopné, aby bylo kritériem literatury. Vždyť nezáleží na látce, nýbrž na zpracování. Někdo si může zvolit látku vlasteneckou nebo zemitou a vytvoří pustý kýč. Jiný může svoje dílo naplnit pravým národním duchem, třebaže děj románu se odehrával na velkoměstském asfaltu. Jest ovšem pravda, že současně s dobrou literaturou bylo v Německu spáleno i mnoho braku a skutečné pornografie, ale nezapomínejme, že jen ze spisovatelů režimem uznávaných jest na př. Hans Heinz Evers, jehož produkty nejenom hraničí na pornografii, ale jsou i Asphaltliteraturou v pravém slova smyslu.

Jiné hakenkreuzlerské heslo jest heslo totality. Souvisí s hesly, jež jsme uvedli. Liberalismus rozpoltil člověka. Hakenkreuzlerství chce místo individuů míti národní kolektivum. Žádá nikoli rozpolcenost, nýbrž celkovost, totalitu. Stát je podle tohoto učení nejvyšší koncepcí člověka. Má nárok na všechny složky společenské, ba i na svědomí. Proto zeje nepřeklenutelná propast mezi heslem státní totality a křesťanstvím. Od hesla totality jest odvozeno heslo »usměrnění«, »Gleichschaltung«. Národ má soustřediti svou vůli jedním směrem. Slovo »Gleichschaltung« připomíná názvosloví elektrotechnické. »Einschalten, ausschalten« se užívá o elektrickém proudu. Jde o jednosměrný proud všeho národního myšlení, třeba i za cenu fyzického násilí a koncentračních táborů. Režim neuznává hodnoty lidské osobnosti. Jeho ideálem jest davový člověk, poslušný autority, voják. Proto i právníci a filosofové jsou cvičeni k výkonu svého budoucího povolání v polovojenských táborech. Odtud také odpor k římskému právu, jež jest pro Germána příliš individualistické. Germánské právo nezná rovnosti před zákonem.

Germán má privilegované postavení. Tím byla v Německu vlastně zrušena právní jednota a jistota.

Symbolem toho všeho jest pak lomený kříž. Původ tohoto znaku jest nejasný. Podle teoretiků nynějšího německého režimu jest prý lomený kříž starou germánskou runou. Právě proto, že toto znamení (jež de facto jest původu orientálního ne-li přímo židovského) je zastřeno tajemným nimbem, hodí se dobře za symbol a heslo, jehož úkolem jest, aby koncentrovalo mysl určitým směrem, ale aby zároveň bylo rozumově dost nejasné, aby si do něho mohl každý vložit svoje tužby a přání.

Německo učinilo sice náběh ke stavovskému zřízení hlavně tím, že sloučilo odborové organizace v jednotnou říšskou organizaci, ale zůstalo na poloviční cestě pro přílišný vliv velkopřemyslu. Jisté úspěchy vykazuje na půdě zákonodárství selského, jež se svým konservativním charakterem lépe hodilo pro usměrňovací pokusy, než život průmyslový a život kulturní. Zejména pozoruhodná jest instituce dědičného statku, o níž budeme ještě mluvit. Jako v celé soustavě lomeného kříže, zůstalo i v jeho sociální organizaci mnoho nedomyšleného.

Vývoj německé státní soustavy od smrti Hindenburgovy, kdy v rukou Vůdce byla soustředěna veškerá moc, vedl k státní formě, jež se v odborné literatuře nazývá m o n o k r a t i s m e m. Občanům jsou vzata všechna politická práva a soustředěna na jedinou osobu. Není prostě oblastí, v níž by byl občan svobodný. Vidíme to ze zásahů státu do oborů kulturních, vidíme to na tragickém zápase v německém protestantismu, vidíme to také na heroickém boji německých katolíků proti bludům lomeného kříže. Mohla by se vyskytnouti otázka: Jak jest

možno, že hnutí, jež potíralo liberalismus a individualismus, dalo pojednou veškeru moc jednotlivci? Odpověď zní, že německý říšský Vůdce nevládne jménem své osobnosti, nýbrž jménem kolektivního principu. Monokratický systém soustřeďuje v sobě všechny výstřelky individualismu i kolektivismu. Křesťanství nestojí ani na stanovisku individualistickém, ani kolektivistickém, nýbrž na stanovisku personalistickém. V pojednání o křesťanském pojetí osobnosti napsal Quido Gonella nedávno do »Illustrazione Vaticana«, že v naší době pokračuje prudce proces odosobnění. Je působen mechanistickou, strojovou kulturou naší doby. Dnešní člověk nemá již snahy po osobitém životě. V Americe, chtějí-li se informovati, kým kdo jest, táží se, jaký jest jeho obchod. Člověk splynul se svým občanským výkonem, nechce být osobností, uniformuje se. Křesťanství ovšem nehlásá individualismus, nehlásá sobecké pěstování osobnosti, ale neschvaluje také potlačování její, neboť respektuje v každém jednotlivci nesmrtelnou lidskou duši.

ZNEHODNOCENÁ PRÁCE.

Kapitalismus znehodnotil práci tím, že ji nivelisoval. Dnešní řád zná pouze práci, ale nezná povolání v pravém slova smyslu. Povolání jest určením člověka k životní práci na základě jeho schopností a náklonností i na základě vnějších životních okolností. Touto životní prací vykonává jednatel společenský výkon v kulturním celku. Společnost mu umožňuje, aby rozvinul vše, co jest v jeho osobnosti hodnotného tak, aby měl radost z práce. Takto je individuum zařadeno do sociálního organismu a opatřuje si výživu svému stavu přiměřenou. Povoláním

není tedy jakékoliv výtěžné zaměstnání člověka a není jím také jeho třídní příslušnost. Stav jest společenství založené na stejném povolání.

Posláním Církve zajisté není, aby dávala lidstvu hospodářský a sociální řád, ale jest jejím posláním, aby varovala, kdykoli jest hospodářský a sociální řád takový, že porušuje mravní zákon a ohrožuje věčnou spásu člověku. Dogma a mravní zákon nedávají lidem společenské a hospodářské formy jednou pro vždy platné pro všechny doby a pro všechny země. Nicméně však vyplývají z náboženství a z mravnosti jisté normy, pomocí jichž je lidský duch povinen budovati i vnější řád života. Činí tak na základě pozorování zákonů přírodních, na základě zkoumání přírodních sil a látek, na základě lidských schopností, pomocí vynálezů, objevů a jiných darů, jež má k dispozici. Člověk tak má činiti vzhledem ke svým cílům časným i vzhledem k svému cíli věčnému. Vnější řád života nesmí proto býti v rozporu s životem náboženským a mravním. Člověk má povinnost, aby vytvořil takové vnější formy životní, aby tvořily přirozený podklad a příznivé prostředí pro život náboženský a mravní — neboť nadpřirozený řád předpokládá řád přirozený. — Proto musíme zavrhovati každý hospodářský řád, jehož podkladem nejsou tyto normy. Takový řád působí zhoubně na hospodářství i na společnost, neboť jest v rozporu s cílem a určením člověka.

Takovými základnami, jež tvoří podklad pro nadpřirozený život, jsou spravedlnost a láska. Láska uzavírá v sobě spravedlnost. Není lásky bez spravedlnosti. Proto je nesmyslné vytýkati křesťanům, že proti sociálním nespravedlnostem doporučují »jenom« křesťanskou lásku. Kdo chce lásku, chce i spravedlnost, a to nejenom spravedlnost, ale i lásku.

vedlnost osobní, nýbrž i spravedlnost sociální. Závazek k sociální spravedlnosti vyplývá ze zákona přirozeného.

Středověký sociální řád se zakládal na službě. Středověký rytíř sloužil Bohu, svému lennímu pánu a barvám své dámy. Na službě byla vybudována celá sociální pyramida. — Ačkoliv nám ani nenapadá, že bychom snad chtěli rekonstruovati feudální řád — ač i tato výtka byla nedávno vyslovena vůči encyklice *Quadragesimo anno* — přece jenom tvrdíme i my, že sociální řád se má zakládati na myšlence služby. Službou má býti lidské společenství realizováno a udržováno. »Kdo je nejvyšší mezi vámi, budiž služebníkem vašim.« Každého člověka povolal Bůh k plnění jistých kulturních úkolů a proto člověk má povinnost pracovati a má právo na práci.

O principu služby, který je dnes tak málo chápán, napsal v jedné ze svých essayí André Suarès: »Sloužití jest ušlechtilý úkon a sloužití s horlivostí je pravým šlechtictvím, jež je v mravech a není ve společenském postavení. Není ke službě je vášní otroků, kteří se osvobozují. V tom jest její výhoda, ale jen pro otroky. I jim nadejde čas, kdy pochopí důstojnost služby, přijde-li vůbec čas, aby byli hodni tohoto pochopení. Kdo důstojně slouží, povznášá se a není jiné cesty k tomu. Když anarchie však rozleptává vůli, jest kvasem činnosti nenávisť ke službě. Poněvadž silně nenávidíš, chceš s úsilím. Nejednáš již, abys stvořil nebo udržel řád, nýbrž jednáš proti řádu, v němž žiješ. Netrpělivost stává se ctností a opovržlivost prostředkem. Nejde o to, abys měl postavení ve státě, ale abys je měl proti němu. A tato myšlenka posedá již i samy služebníky státu. Myslí, že stát je pro ně a ne oni pro stát. Stát jim dává jen práva. Anarchie v domácnosti je zrcadlem obecné anarchie. Či spíše, poněvadž anarchie

vládne v rodině, vládne také nad státem.« Potud Suarès. Naše doba nechápe důstojnost služby. Často se zdá, jako by bylo jejím heslem ono ďábelské »Non serviam!« — »Nebudu sloužit!«. Není však jiné důstojnosti než ta, jež vyplývá ze řádu vzájemných služeb. Středověk neznal jiné nobilisace, než nobilisace službou. (Pasování na rytíře, úřad královského číšníka atd.) Tento princip služby má býti uplatněn i v moderních společenských formách.

Způsob práce a její množství jest určováno jednak náklonností a schopnostmi jednotlivcovými, jednak požadavky a výkonností společnosti. Organizace společnosti je tedy správná, když každý má možnost, aby plnil svoje kulturní úkoly v jejím rámci. Rozumí se, že není možno vyplniti tento požadavek bez výjimky, ale jde o většinu normálních případů, tedy takových činností, jež se nevyvíkají z obecného průměru. Aby člověk mohl plniti svůj kulturní úkol, je třeba, aby užíval pozemských statků. Podle křesťanské i přirozenoprávní koncepce mají všichni lidé nezadatelné právo, aby užívali pozemských statků podle toho, k čemu jsou povoláni. Až na výjimky, o nichž ještě bude řeč, učí zkušenost a povaha věcí, že bývá toto právo nejlépe uskutečňováno soukromým majetkem, který člověk spravuje a jímž disponuje. Tento majetek zabezpečuje člověku spořádanou svobodu a slouží mu, aby mohl plniti úkoly svého povolání. Cílem lidského snažení ovšem nesmí býti majetek, nýbrž služba, a to na prvním místě služba Bohu.

Stavovský řád chce obnoviti stupnici a hierarchii práce a hodnot, kterou porušila naše kapitalistická a zkomercialisovaná doba, jež měří každou činnost jenom podle její užitečnosti.

Toto měřítko se uplatňuje dokonce i ve filosofii —

hodnocení ideí podle jejich praktické účinnosti v pragmatismu.

Novodobý člověk má sklon místo měřítek kvalitativních uplatňovati měřítko kvantitativní. Proto nebývá dosti oceňována zejména duševní tvůrčí činnost. Ve své »Otázce Pilátově« o tom píše Aldwin Huxley. Ukazuje, kterak dnes soukromé závody se snaží dodati si vzezení institucí, jež plní nějaké vznešené společenské poslání. — Švec, krejčí nebo obchodník tvrdí, že »slouží veřejnosti« nebo lidské společnosti. Také velcí myslitelé, vědci, básníci, světci sloužili lidské společnosti. Zapomíná se však na fakt, že řemeslníci a obchodníci slouží veřejnosti pro svůj soukromý zisk, kdežto skutečná služba lidstvu že bývá obětí. Moderní výrobce užitečných předmětů však uvažuje takto: Mých bot, šatů, zboží potřebují lidé právě tak, jako práce vědeckého pracovníka, myslitele nebo básníka. Jsme si tedy s vědeckým pracovníkem, myslitelem nebo básníkem rovni. Oba sloužíme veřejnosti.

Zřejmý omyl je však v tom, že práce myslitele, básníka, vědce atd. není užitečná v běžném slova smyslu. Člověk by mohl žítí spíše bez ní, než bez bot a bez šatů. Je tedy řemeslník, obchodník atd. dokonce užitečnější. Ale přes to nemá jeho práce vyšší hodnoty. Jeho práce totiž neslouží pokroku kultury. Pokroku lidstva vždy sloužili ti, kdo dělali věci pro běžnou potřebu neužitečné. Kdyby lidé byli vyráběli vždycky jenom to, čeho je nutně třeba jen k živobytí, žili bychom patrně ještě dnes v době kamenné. Demokracie, jež by kladla tvůrčí práci na roveň s prací ryze řemeslnou nebo manipulační (jak se namnoze děje v sovětském řádu), byla by demokracií falešnou. Místo demokracie falešné, kvantitativní, musí nastoupit demokracie kvalitativní.

Společnost není pouhým součtem jedinců, neskládá se z pouhých veličin, nýbrž z hodnot. Ani funkce, ani společenská cena všech lidí není stejná, jako není stejná funkce všech orgánů v lidském těle. Stále platí bajka Menenia Agrippy o údech a žaludku, kterou vypravoval vzbouřivším se římským plebejcům. Společnost lidská je organismem, nikoli mechanismem. Obrazem společnosti dobře spořádané jest Církev, jež jest mystickým tělem Kristovým a věřící jsou údy tohoto Těla. K tomu obrazu a podobnosti má býti vytvářen také sklad a řád společnosti světské. Místo pouhého sčítání pracovních výkonů musí opět nastoupiti jejich hodnocení. Při veškeré různosti si však křesťan musí býti vědom nekonečné hodnoty každé jednotlivé lidské duše — i kdyby náležela poslednímu z bratří nejmenších.

Proto také nelze měřiti práci pouhým časem a pracovní dobu nelze učiniti měřítkem směnné hodnoty. Nesmíme zaměňovati cenu s hodnotou. Cena je výrazem směnné ekvivalence podle soudobého stavu trhu. Je regulátorem práce, jíž lidská společnost potřebuje. Ukazuje, zda a pokud vykonaná práce kryla potřebu. Proto jest odmítnouti liberalistickou teorii, že skutečná cena práce, výkonu, předmětu závisí jenom na nabídce a poptávce. — Právě soudobá krise je dokladem nesprávnosti této teorie. Na jedné straně je zboží nadbytek, na druhé straně jest po něm hlad, a kola se přece netočí, směna přece jenom nefunguje. Cena závisí na směnné ekvivalenci, nikoli na nabídce a poptávce. Nabídka a poptávka ji pouze regulují. Kde v hospodářském styku důchod přestupuje směnnou ekvivalenci, tam mluvíme o zisku. Mzda za práci, výtěžek obchodu, nájemné, pachtovné nejsou tedy v pravém slova smyslu zisky, pokud se pohybují v mezích

směnové ekvivalence. Nelze mluvit ani o zisku podnikatelském, když výtěžek podnikatelovy práce je úměrný jeho práci a nákladům.

Každá lidská práce a činnost, každý výkon je složkou činnosti společenské a nelze jich prakticky izolovat od ostatních, třebaže jsou jednotlivé obory lidské činnosti relativně svézákonné. Všecky složky tvoří jednotu, jsou vzájemně do sebe zapjaty velmi složitě a spleť. Podle katolického světového názoru musí být posledními hybnými pákami víra a mravní zákon. Nesměřuje-li činnost všech složek k těmto posledním cílům, pak jednotlivé složky propadají zřůdnosti, buď zakrňují nebo svými rozměry přerůstají složky ostatní.

Ani hospodářské zákony nejsou vyňaty z této vzájemné souvislosti. Nesprávná je nauka liberalistického národního hospodářství, jako by hospodářské zákony byly absolutní. Hospodářství není nezávislé na mravních normách a na ostatních složkách životních. To dnes uznávají i sami odborní národohospodáři.

U nás na př. Engliš často již zdůrazňoval souvislost hospodářství s mravností. Na hospodářství měly vždy vliv soudobá filosofie a víra. Theokracie ve Starém zákoně vytvářela hospodářské instituce právě tak, jako je vytvářel americký puritanismus. Ethika byla vždy mocnou složkou hospodářského dění, což seznalo na př. hnutí laborethické, do jisté míry technokracie atd.

Práce nemá sloužit k tomu, aby lidského ducha zotročila, nýbrž k tomu, aby uvolnila lidské duchovní síly. V této souvislosti bude třeba promluvit o dvou hnutích a teoriích, jež jsou příbuzné křesťanským snahám co do své tendence, ale toliko příbuzné, nikoliv na linii zcela stejné. Je to laborethismus a technokracie.

Laborethismus je snaha spojit práci s etikou. U nás je hlášána zejména docentem Verunáčem. Práce má být vědecky řízena, aby bylo třecích ploch co nejméně. Proto je třeba nejen technických, ale také i sociálních inženýrů, kteří by zkoumali, jaká sociální zařízení nejlépe vyhoví. Jde o respektování lidského elementu ve výrobě, o respektování ducha působícího ve hmotě. Tyto snahy laborethické jistě mají v sobě mnoho sympatického a v mnohém se blíží katolickému pojetí, ale ovšem pojem ethiky jest u nich příliš mnohoznačný, protože mu chybí jednotný podklad náboženský.

V úzké souvislosti s tímto učením jest i americké učení technokratické, jež rovněž vychází z vědeckého řízení práce a z eliminace třecích ploch a jehož cílem jest rovněž osvobození ducha od těžké hmotné práce, a to výhradně pomocí techniky. Technokracie by tedy byla vládou inženýrů, kteří se domnívají, že jedině oni jsou s to, aby dali rozklížený svět zase do pořádku. Jde v podstatě o toto: Skupina inženýrů vypočítala pro Ameriku, že, kdyby bylo možno využití technického pokroku s plnou intenzitou (při zavedení obecné pracovní povinnosti a při náhradě peněžního hospodářství hospodářstvím energetickým), stačilo by, aby lidé pracovali jen 4 hod. denně a mohli jít ve 45 letech na odpočinek. Technokratická koncepce je velmi příbuzná koncepci Lynkeově, který svého času žádal místo obecné branné povinnosti povinnou službu pracovní. To vše jsou ovšem zatím fantastické utopie. Ale i se stran velmi vážných slyšíme o nutnosti zkrátit pracovní dobu. I u nás se vyjádřil odpovědný politik socialistický, že i kdyby přišla sebe lepší konjunktura, že neodstraní asi úplně nezaměstnanosti, protože technický pokrok je tak veliký, že neustále vyřaduje nové

lidi z práce. Rozumí se samo sebou, že by toto zkrácení pracovní doby se musilo dít na mezinárodním podkladě a že s ním nemůže začít jednotlivý stát.

TECHNICKÝ POKROK.

Jedno z okřídlených hesel naší doby zní, že technický pokrok se nedá zabrzdit. Tato věta není zcela pravdivá. Jako je možno omezit obchod opojnými drogami tak, aby zůstaly léky a nestaly se pro společnost jedy, tak má i společnost právo regulovat užívání technických vynálezů. Jest ovšem těžko myslitelné, že by se tak mohlo státi bez stavovské organizace společnosti. Proč? Protože stav sám pozná, jaké vynálezy jsou užitečné a odpovídají-li potřebám lidské společnosti, a jaké vynálezy slouží přepychu, potřebám umělým anebo pouhému principu rentability. Stav sám nejlépe může regulovat racionalisaci. Racionalisace sama o sobě není zlem. Zlem jest racionalisace prováděná neracionálně. Zlem jest racionalisace prováděná bez ethických zřetelů.

Dejme tomu, že by se opravdu pomocí strojů podařilo zkrátit pracovní dobu na minimum. Lidé by se jistě oddali sportu a hrám, hleděli by všelijak užitečně a neúčelně vyplnit čas a zahnati nudu. Myslím však, že bezprostřední následek by byl, že by neubylo, nýbrž přibylo sebevražd a snad i zločinnosti. Novodobý člověk trpí takovou vnitřní prázdnotou, že by bez práce jistě velmi brzy ztratil s očí smysl života. A zde jsme u vlastní podstaty problému. Technika musí sloužit vyšším duchovním cílům. Musí uvolnit člověka, aby se mohl věnovat své duši. V encyklice »Quadragesimo anno« jest, jak již bylo řečeno, obsažena myšlenka, že těžce hřeší zaměstnavatel,

u něhož by se pracovní poměry vytvářely tak, že by ohrožovaly nebo znesnadňovaly dělníkům posledního cíle — věčné spásy. Dobývání vezdejších statků nesmí nás od posledního cíle odváděti, nýbrž přiváděti k němu. — A proto i v technokratickém řádě anebo vůbec v řádě, v němž by technika a racionalisace umožňovaly člověku, aby měl více volného času, by úkoly nositelů a hlasatelů duchovních hodnot stouply a nesměly by býti technikou zatlačovány do pozadí. Sověty vzaly věc za špatný konec proto, že budují na historickém materialismu. Budují od střechy.

Opakujeme znovu, že pokládáme technokracii za utopii. Ale i utopie měly a mají svůj politický význam. Často projekty utopistů měly na utváření událostí větší vliv, než chytristika taktiků. Jisto je, že naše doba směřuje k tomu, aby soukromou výrobu kontrolovala, aby regulovala zaměstnanost, aby neponechávala věcem volný průběh a aby zasahovala do soukromých práv majetnických. Všecko to je předpověděno již v encyklice »Rerum novarum«. Jak již řečeno, člověk není absolutním pánem svého majetku. Je za správu svého majetku odpověden Bohu a bližnímu. Proto se nepřičí světovému názoru katolickému, bude-li společnost regulovatí příděl kapitálu, bude-li omezovat práva jednotlivců i celých skupin a bude-li se starat o to, aby se energií neplýtvalo.

Ovšem budeme vždy popírat, že má společnost právo zrušiti všechna práva jednotlivé lidské osobnosti. Cílem regulace musí býti svoboda a nikoli poroba, cílem techniky musí býti uvolnění duševních a duchovních sil, nikoliv jejich potlačení. Cílem společnosti nesmí být reglement tovární dílny s běžícím pásem, nýbrž uvolnění nejušlechtilějších hodnot duše. Tak to předpovídal ve své

»Utopii« již Thomas Morus, kterého socialisté rádi prohlašují za předchůdce socialismu a komunismu a rádi při tom zapomínají, že Thomas Morus je katolický blahoslavený, jenž umřel pro víru. V jeho »Utopii« všechen cíl společnosti není v kolektivistickém hospodářství — nýbrž ve vytvoření intelektuální elity. Morus ve svém spise předpověděl mnoho zařízení, která již dnes přestala být utopiemi.

Technika má sloužiti k tomu, aby zbavila člověka dřiny, jež jest nedůstojná tvora stvořeného k obrazu Božímu. Ale přílišné uplatnění techniky, neradostná práce u běžícího pásu sice pracovní dobu zkracuje, ale otupuje duševně. Těžiště lidského života se přesunuje do volných chvílí. Tyto chvíle nemohou být ovšem vyplněny toliko sportem a zábavou, ale také ovšem ne samým rozjímáním. Nejlépe by bylo vyplniti je jinou prací, než je ta, kterou dává člověku továrna, protože taková práce skýtá nejvíce zotavení. Katoličtí angličtí distribucionisté pracují proto k tomu, aby dělník měl malý pozemkový majetek, neboť majetek je člověku přirozený. Nepřirozené jsou toliko veliké majetkové Leviathany, při nichž člověk nemůže býti plně odpověden za správu svého majetku Bohu a bližnímu. Moderní sociologie dochází k týmž názorům, k nimž došli před lety papežové na základě thomistické nauky. Jako potřebám státního celku nejlépe odpovídá stejnoměrné rozvrstvení občanstva na průmysl a zemědělství, tak by také průmyslovému dělníku nejlépe vyhovovalo, kdyby ve svém hojnějším volném čase opět se obrátil k půdě, k poctivé práci zemědělské. Tím by nejsnáze dospěl k přírodě a ku přirozenějšímu způsobu života — k prapůvodnímu a nejzdravějšímu zaměstnání lidskému. Tak by se zase sblížil s prostředím, od něhož

jej oddaluje stroj. Tak by technika spravila, co zavinila. Sem míří plány distribucionistů: Dělník má dostati nebo najmouti si kus pole aneb zahrady u svého domku anebo nepříliš daleko od něho, kde by pak se svou rodinou sám vypěstoval část své stravy. Zároveň se tím však řeší při zkrácené pracovní době obtížný mzdový problém, neboť dělník si část svých životních potřeb uhradí sám, mimo továrnu. Vznikl by nový typ města, o němž snil již Thomas Morus. Město průmyslové a zároveň zahradní. — V ostravsko-karvinském revíru mají mnozí horníci vlastní domky se zahrádkami, v nichž si pěstují zeleninu a ovoce. Právě z těchto kruhů vycházejí neklidnější živly dělnického obyvatelstva. Nikoliv přednáškami, sportem, divadlem a hudbou se vychovává vyrovnaný člověk — nýbrž pracovní rovnováhou, radostí spojenou s námahou, opětým obnovením člověka poměru k přírodě, k rostlině a ke zvířeti.

Dále by musilo zkrácení pracovní doby vésti ku podpoře práce kvalitní. Kvalitní práce by byla nejlépe s to, aby omezila velkovýrobu a čelila nadprodukcí. Podpora kvalitní práce je v duchu křesťanském. Ve středověku bylo řemeslo více méně uměním. Každý tovaryš musil zhotoviti mistrovský kus. Řemeslník skutečně tvořil, což mu dodávalo radosti z práce.

Mechanismus však člověku tuto radost z práce bere a činí ho zmechanisovanou součástí stroje. Proto je nutno podporou práce kvalitní tuto radost obnoviti. Ale nejen to: kdyby společnost byla rozdělena spíše na stavy než na bojovné třídy, kdyby ve smyslu encykliky »Quadragesimo anno« zaměstnavatelé a zaměstnanci téhož oboru tvořili celek se společnými pracovními zájmy, změnil by se i poměr k práci, protože by pracující viděl lépe, proč

pracuje a neviděl by pouhý zlomek práce, který dělá jenom on sám.

Křesťanství se dívá na práci jako na následek dědičného hříchu, ale to neznamená, že by schvalovalo práci, která člověka vyčerpává tak, že klesá na pouhou součást stroje. Naopak: již Lev XIII. zdůrazňuje, že zaměstnavatel musí dbáti důstojnosti člověkovy, jež nadto je korunována důstojností křesťanskou.

Ale ani práce na vlastním pozemku nerozřeší problému. Člověk musí vědět, že i práce netvůří, práce anonymní, nedostatečně odměňovaná, má vyšší smysl. Tento vyšší smysl života může však dáti člověku jen náboženství, které ukazuje, že poslední cíl není na zemi, ale že nic, co konáme na zemi, se neztratí.

Křesťanství, jež staví před oči dělníkovy obraz skrytého života božského Spasitele v Nazaretě, jest jediné s to, aby vyplnilo prázdnotu člověka, ubitého novodobým mechanismem, aby dalo obsah životu každého z našich bratří nejmenších.

VÝŽIVA STAVU PŘIMĚŘENÁ.

Řekli jsme, že podle teorie o stavovském řádě má jednotlivec nárok na výživu svému stavu přiměřenou. Co tím rozumíme? Je to soubor nákladů, které přináležejí jednotlivci podle jeho povolání a postavení v tomto povolání a podle obecné úrovně sociálně-kulturní. Jde o to, aby nejen jednotlivec sám, ale i všichni, kteří jsou svěření jeho péči, měli zajištěnu výživu i kulturní vývoj. Nestačí tedy, aby jednotlivec měl jenom existenční minimum... Ve výživě stavu přiměřené jsou zahrnuty i náklady na udržování rodiny, výchovu dětí, úspory pro stáří a pro

čas nouze. V tomto požadavku není tedy obsažen postulat sociální rovnosti: nikoli všem stejně, nýbrž každému, což jeho jest. Tím se liší zásadně stavovská koncepce od koncepce socialistické. — Výživou stavu přiměřenou není však výživa přizpůsobená stavu jmění jednotlivé třídy, jejíž způsob života někdy stavovské měřítko překročí a někdy jej opět nedosahuje.

Kdo nemá statků, jež by stačily k výživě stavu přiměřené, je chudý. Chudobu je nutno odlišovat od bídy a nouze, jež spočívá v nedostatku prostředků nejnужnějších a nezbytných k životu. Bohatstvím je v této koncepci hojnost statků, které jsou nutny ke krytí velké stavovské potřeby anebo tuto potřebu převyšují. Množství převyšující potřebu, je přebytkem, jež má náležitosti chudým na základě práva přirozeného. — Když někdo činí náklady za sobeckými účely, jež převyšují požadavky výživy stavu přiměřené, pak jsou tyto náklady přepychem, jenž jest hoden zavržení.

Názor na práci se tedy ve stavovském řádě odlišuje zásadně jak od nazírání liberálního, tak i od nazírání socialistického. Práce jest uplatňováním lidských schopností, aby byly vyrobeny kulturní hodnoty, čili, aby byly kryty rozumné potřeby po stránce duševní i hmotné. Od práce jest nutno lišiti výkon. Výkonem je každá činnost bez ohledu na svou hodnotu kulturní a mravní. Kapitalismus i socialismus směšují práci s výkonem. Práci tedy není každý libovolný výkon, jenž neodpovídá kulturním úkolům člověka. Také činnost, jež by směřovala k věcem užitečným jen zdánlivě, je pouze prací zdánlivou, je plýtváním silami a energií.

Z kulturní činnosti, jež je prováděna plánovitě za účelem krytí potřeb stavům přiměřených, vzniká hospodář-

ství, které vyrábí prostředky duševní i hmotné. — Nelze opět pokládati za hospodářství libovolnou výrobu anebo přípravu hmotných a duševních prostředků, i když cíle jsou protikulturní. Takto vzniká hospodářství špatné, jež tohoto jména nezasluhuje, je to nehospodářství.

Jak nazírají na základě těchto poznatků hlasatelé stavovského řádu na majetek? Majetek je statek, jenž náleží osobě právem. Podle práva přirozeného může jím disponovati k užítku vlastnímu i obecnému. Vlastnické právo má na základě svého přirozeného ustrojení dvojí stránku: jeho určení je individuální i sociální. Při tom ovšem nesmíme jíti v právu na užívání majetku tak daleko jako liberalismus, jenž práva vlastníčkova zdůrazňuje příliš — takže vedou ke zneužívání majetku.

Člověk má sice často možnost majetku zneužít, ale nemá k tomu práva, ježto křesťanství se dívá na pozemské statky jako na statky od Boha propůjčené, za jejichž správu je člověk odpověden. — Římské právo definuje ovšem majetek jako absolutní právní panství člověka nad věcí. Ale absolutním pánem je Bůh a nikoli člověk. Pojetí práva majetkového jako práva bez mezí a povinností je pohanské a příčí se právu přirozenému. V tomto názoru na majetek se liší program stavovského řádu naprosto od pojetí kapitalistického.

POMĚR K MAJETKU.

Majetek jest lénem od Boha člověku propůjčeným. Na tomto základě bylo předepsáno na př. ve Starém zákoně Milostivé léto. Ježto půda nepatří člověku, nýbrž Bohu, byl každého padesátého roku obnovován majetkový stav příchodu židů do Svaté země. — Je-li majetek pouhým

lénem od Boha propůjčeným, musí člověk toto léno spravovati tak, aby správa byla službou nejvyššímu Pánu, jenž prohlašuje, že cokoliv jsme učinili jednomu z bratří nejmenších, jemu jsme učinili.

Kulturní cíle jsou spjaty právem přirozeným s držením majetku. Vlastnické právo a pracovní povinnost se navzájem podmiňují. Přirozenoprávní tituly pro výdělek a pro držení majetku jsou tyto:

Potřeba povolání a stavu. Výše výdělku a majetku je však spoluurčována ještě jinými přirozenými i společenskými okolnostmi. Kdo neplní kulturních úkolů a jest práce schopen, nemá práva na důchod. Kapitalismus hájí příjem bez práce tvrzením, že nárok na důchod má i ten, kdo dává společnosti k dispozici hospodářské statky, a že již tím koná úkon zasluhující odměny. Tuto teorii odmítáme právě tak, jako ji odmítají socialisté. (Marxova teorie o nadhodnotě.) Obsah a rozsah práva na majetek může býti rozličně odstupňován, může míti rozličné formy a může také býti různě omezován, protože tyto formy nevyplývají přímo z práva přirozeného. Jsou z něho toliko odvozeny. Také práce těch, kteří jsou závislí, tvoří majetek. — Jestliže tato závislá, nařizovaná práce vede k vyššímu výtěžku, pak má tento vyšší výtěžek rozmnožovati i majetek pracujícího, pokud tuto vyšší hodnotu vytvořil opravdu svou prací.

Princip služby a protislужby, ekvivalence, má platit na základě práva přirozeného pro veškerý hospodářský styk, pokud se děje za plat. (Výměna, koupě a prodej, nájem, pacht, půjčka, smlouvy pracovní a námezdní.) Spravedlivá cena jest za normálních okolností určována náklady. Tato přirozenoprávní norma je nutná, aby se mohlo čeliti hospodářským zřůdnostem. Nestací však sama o sobě,

aby mohla konkrétně cenu určovat. Jenom ve stavovském řádě může být určena spravedlivá cena na základě výživy stavu přiměřené. Přírozené příčiny a také zásahy lidské organizace mohou způsobiti, že skutečná cena na trhu kolísá, ale pevným bodem zůstává vždy tato norma. — V normálním hospodářství souvisejí výdaje vždy jenom s prací. Jsou-li trvale a soustavně porušovány normy nepřirozeným řádem hospodářského života, pak vedou k těžkým, ba přímo ke smrtelným škodám veškeré kultury, jak učí dějinná zkušenost.

Není smíru mezi katolictvím a mezi liberalistickým kapitálem. Jsou ovšem i v dnešním hospodářství také instituce, jež nejsou ryze kapitalistické. Hospodářství se stává lichvou, vykořisťujícím a kapitalistickým systémem potud, pokud některé jeho části, funkce a zařízení se zakládají na principu zisku bez práce. Mnohé z dnešních institucí směřují k tomuto principu a to svou ideou, svou strukturou a svou funkcí. Možná říci, že tento princip v dnešním hospodářství převládá.

Jaké jsou ideje kapitalismu? Jsou to ideje z křesťanského stanoviska zavržitelné již proto, že vidí cíl člověka zde na zemi, nikoli v řádě nadpřirozeném. Pokud však liberalisticko-kapitalistické myšlení přece jen nadpřirozený život a náboženství uznává, tvrdí, že náboženství nemá zasahovat do praktického života, zvláště ne do života hospodářského, a že zejména hospodářství je svézákonné, na obecné morálce nezávislé. Stopy tohoto způsobu myšlení možno sledovati od středověkého nominalismu a averroismu až po lutherskou reformaci. — Jsou však také směry, které naopak zase chtějí náboženství zapřahnouti přímo do vydělávání peněz. Stopy tohoto myšlení jest možno sledovati u některých bohoslovců židov-

ských. (Přílišné zdůraznění starozákonného, »aby se ti dobře vedlo na zemi!«.) Také jsou tyto prvky v kalvinismu a zejména v americkém puritanismu, jež ztotožňuje hospodářskou prosperitu s požehnáním Božím — a proto pokládá chudobu vždy za Boží trest. — Další nesprávnou ideou kapitalismu jest názor, že vlastnictví člověku dává práva absolutní a že tudíž s majetkovým právem nejsou spojeny povinnosti. Nesprávné je dále podrobení práce principu rentability. Kapitalista neprávem se dívá na práci jako na zboží, odděluje práci od lidské osobnosti, takže lidská práce jest vydávána libovůli, kolísání trhu, rozmarům těch, kteří trh ovládají. Právě tak jest nesprávný názor, že jenom trh pomocí nabídky a poptávky má určovati ceny v hospodářském styku, který se děje za peníze. Trh není svézákonným činitelem. Při určování cen musí platit princip ekvivalence, čehož kapitalismus neuznává.

Ve stavovském řádě hospodářském by hospodářství nemělo naprosté volnosti, kterou má v řádě liberálním, to jest kapitalistickém. Stavby státně uznané by vytvářely hospodářský rámec. Byly by vytvořeny vlastní hospodářské jednotky, organicky navzájem spojené, přizpůsobené potřebám, jež by odpovídaly poslání celé společnosti. Dnešní volné hospodářství podobných institucí nemá. Proto je možno, že jednotlivci nebo společnost ovládnou úplně trh, takže naprosto vyloučí jakoukoli soutěž jinou. A tak liberalismus, který počal hlásáním volné soutěže, došel v mnoha oborech k hospodářství monopolnímu. Tyto kapitalistické monopoly jsou důsledkem neomezené touhy po zisku, jež ovládají k svému prospěchu vytváření cen a prohlašují požadavek hospodářské stability. Stát, který je nakonec závislý na kapitalistických mocnostech,

se obvykle spokojuje tím, že se dívá na monopoly jenom jako na jisté a vydatné zdroje daní, aniž se stará o to, že tyto monopoly nebo polomonopoly — samy zdaňují konsumenty.

Zdůraznili jsme již několikrát, že s katolického stanoviska majetník má být mravně odpovědný za správu svého majetku. Jak však může být odpovědný za správu svého majetku někdo, kdo spravuje miliardové koncerny navzájem v sebe zapletené, mnohonásobně zastoupené? Ale nejde jenom o nepřehlednost dnešního kapitalismu. Jest v něm obsažena přímo snaha, aby se této mravní odpovědnosti vyhnul. Na břevnovské konferenci, konané roku 1931, jednající o Encyklice, užil dr. Kogon tohoto názorného příkladu, aby ukázal, jak neodpovědný jest dnešní kapitalismus. Dejme tomu, že nějaká společnost ve Štýrsku zastaví provoz v jednom ze svých menších podniků. (Může to být někdy i podnik rentabilní, ale bývá zastaven proto, že se nerentují podniky právě v jiné zemi a úspora získaná zastavením podniku jen relativně prosperujícího by zjednala zase rovnováhu.) Dejme tomu, že by se závodní rada dělníků sebrala a šla k řediteli závodu. Ředitel jí řekne právem: »Pánové, promiňte, já nejsem odpovědný. Promluvíte s pány ve Vídni.« Dejme tomu, že by se závodní rada vydala za pány do Vídně. Ti jí řeknou: »Pánové, my nejsme odpovědní. Jsme členem koncernu, jehož řízení je v Berlíně.« Pomyšleme si, že by deputace jela do Berlína. V Berlíně jim řeknou: »Pánové, my nejsme odpovědní. Jsme součástí velkého trustu amerického.« Kdyby však členové závodního výboru odjeli do Ameriky, řekne se jim: »Pánové, my nejsme majiteli. Majiteli jsou akcionáři.« A kdyby se deputace závodní rady zeptala: »A prosím,

kde jsou ti páni akcionáři?«, dostane odpověď: »Jsou v Americe, v Japonsku, v Československu, v Rakousku — jsou v celém světě.« Tak vypadá mravní odpovědnost dnešního kapitalisty! Majetek není už dávno tím, čím byl v době raného liberalismu. Je majetnictvím nikoli reálních hodnot, nýbrž mnohonásobně zastoupených papírů, takže majetník sám neví, kdo konec konců rozhoduje o osudu jeho akcií. To není Bohem chtěný řád! To je řád, v němž člověk utíká od odpovědnosti s Kainovou otázkou: »Což jsem já strážcem bratra svého?« Při tom ovšem všechny sociální důsledky, jež vyplývají z tohoto neodpovědného hospodářství, odnáší stát, t. j. my všichni.

Tato anonymita je podstatným znakem kapitalistického hospodářského systému. Jeho poslední cíl a účel jest nabytí zisku. Aby však tento poslední cíl zakryl, předstírá často cíle jiné, cíle menší důležitosti. Ve svých formách je proměnlivý jako Proteus. I při dnešní mravní otupělosti by lidstvo nesneslo veřejně přiznanou ziskuchtivost. Tuto anonymitu je ovšem těžko demaskovati, ježto se dovede kapitalismus vždy zahaliti pláštíkem práce pro obecné blaho nebo alespoň mravní neutrality.

Právním předpokladem pro tuto anonymitu jest pojem »právnícké osoby«, převzatý z římského práva. Právnícká osoba je fiktivní nositelkou práv a povinností, ale nemá osobního svědomí. Nemůže mít jako celek vědomí viny, nemůže mít lítost. Tato právní instituce umožňuje zkladatelům a členům výdělečné společnosti, že ji zkonstruují tak, aby podílníci sice měli účast na právech právnícké osoby, ale aby mohli povinnosti uvaliti na tuto osobu fiktivní, jež není odpovědná před žádným mravním tribunálem. Při tom neztrácejí nijak pověst sluš-

ných občanů. Dnešní právní řád zakládání podobných právnických osob velmi usnadňuje. Je snadné je založiti, rozpustiti a zase založiti, a tak se anonymnost hospodářství stupňuje a jednotlivé podniky se navzájem směšují. Podnikatelské formy právníké osoby, ať se nazývá komanditní společností, společností s ručením obmezeným či komanditní společností na akcie, jsou hlavní příčinou toho, že práce byla odloučena od majetku. Tyto společnosti jsou i hlavní překážkou, proč nemůže povstati majetek z práce nařízené, z práce poddané.

Pojem právníké osoby sám o sobě ovšem není nemorální, ale nemorální jest jeho zneužití v dnešních hospodářských formách, je-li účelem těchto právnických osob zeslabiti mravní odpovědnost.

OSOBNÍ ODPOVĚDNOST.

Osobní odpovědnost se stává pouhou ilusí, jakmile se několik právnických osob spojí, do sebe navzájem vloží, vejdou-li k sobě v poměr vzájemné nadstavby, splývají-li spolu v nejrozdílnějších formách. Tak vznikají hospodářské útvary více méně jednotné, u nichž se vytvoří hospodářské usance, jež jsou mravně zavržitelné, ale navenek si zachovávají zdání mravnosti, hospodářské nutnosti a racionálnosti. Je to důsledek bludu o svézákonnosti hospodářství, jako by hospodářství bylo vyňato z mravního zákona. Hospodářské útvary takto vznikající jsou zejména: Personální unie a vůbec spříznění podniků tím, že se utvoří místa správních radů a jiné podobné mocenské posice týchž osob v rozličných podnicích. — Tak se hromadí funkce v rukou několika vyvolených. Vzniká klika několika málo jedinců, jež si rozdělují zisky. Tuto

kliku nepojí nic jiného, než právě tato touha po zisku.

Jinou takovou formou jsou finanční syndikáty. Jsou to dočasná spojení ad hoc mezi finančníky a hospodářskými vůdci. Jejich účelem jest, má-li podnik úspěch, vyloučiti spoluzájemce, kteří by jinak byli oprávněni ke kontrole. Má-li podnik neúspěch, pak ovšem jsou tito spoluzájemci přibíráni, ale malá skupinka si ponechává vždy výhody svých speciálních akcí, jimiž mohou býti zisky zakladatelské, emisní, spekulací. Jde jenom o to, aby risiko bylo pokud možno svaleno na nejširší okruh lidí.

Podobným produktem kapitalistického hospodářství jsou kartely. Ať již jde o kartely výrobní, nákupní, prodejní, kondiční či cenové, všechny mají jeden účel: vyloučiti z volné soutěže ostatní firmy stejného oboru, ovládnouti trh a ceny, aby byly udrženy vysoké zisky.

Podobnou funkci mají i koncerny. Jsou to obyčejně podniky stejného druhu, jež si jako podniky zachovávají samostatnost. Jejich účelem jest opět kapitalistické využití organisace a racionalisace, hlavně po stránce technické. Práce se specialisuje podle podnikových jednotek, kdežto majetkové poměry a správa se slučují.

Totéž platí o trustech, jež obsahují hospodářské jednotky tak, že ovládají výrobu vertikálně, to jest, spojují všechny hospodářské stupně výroby od dobývání surovin až do hotového výrobku. Zabírají často i podniky, jež jsou jim naprosto vzdáleny, ale jejichž výrobky nebo suroviny posléze ústí i do jejich podnikání. (Na př. když novinářský koncern zaujme v sebe papírny a později i lesy, protože se papír vyrábí ze dřeva.) Takto přebírají trusty majetek a provoz podniků, které byly dosud samostatné. Tím oslabují napětí mezi zájmy obchodníka a kupujícího, nabídky a poptávky a zbavují se závislosti na

soutěži všech ostatních odvětví výroby. Mimo to se jim dostává zisku meziobchodu.

Holdingové společnosti a tak zvané společnosti mateřské jsou dalším produktem této kapitalistické organizace. Spojují podniky nikoli za účelem výroby, nýbrž za účelem kapitálového ovládnutí. Samy drží rozhodující části majetku nějakého podniku nebo většího počtu podniků. (Odtud je jméno holding — »to hold«, angl. »držet«.) Takto si zajišťují tyto společnosti hlavní výhody personálních unií, syndikátů, kartelů, koncernů a trustů, aniž je to navenek vidět. Sídlo holdingové společnosti může být libovolné. Tím se mohou tyto společnosti podle potřeby vyhnouti suverenitě státu, jehož zákonodárství jest jim nepohodlné, což platí zejména o daních.

Kromě těchto metod, jimiž se kapitál vyhýbá osobní odpovědnosti, jest jich ještě celá řada. Zejména souvisejí s transakcemi, týkajícími se majetnického papíru. Aby nám bylo dobře rozuměno: netvrdíme, že všechny instituce vybudované dnešním hospodářským životem jsou zavržitelné, ale nesmějí se nechat působit bez kontroly. — Tuto kontrolu bude možno prováděti ve stavovském řádě.

ÚROK A LICHVA.

Z majetku vychází v dnešním sociálním řádě moc. Kapitalismus je vláda majetku, který se zbavil povinností a mezí, jež jsou s majetkem spojeny, zvláště tam, kde majetek opatřuje svým pánům důchod bez práce. Tak se stává majetek prostředkem k ukojování sobeckých cílů. Uznává-li i pozitivní právní řád kapitál v tomto smyslu, pak je to kapitalistický právní řád. Křesťanství, jak jsme

již řekli, se dívá na práci jako na následek dědičného hříchu. Zisk, který nebyl získán prací, je tedy ziskem hříšným. Kapitalismus jest hospodářským řádem, jehož cílem není člověk, nýbrž zisk, a proto jeho vrcholem jest lichva. Tento duch ziskuchtivosti jest v kapitalistickém řádě hlásán vědomě a záměrně a k tomuto účelu vytváří kapitalismus své hospodářské formy a funkce.

Pokud a do jaké míry jest úrok nespravedlivý, nelze stanovit jednotnou formulku. Záleží velmi mnoho na okolnostech. Musíme ovšem míti na mysli, že z pojmu »kapitál« jest nutno vyjmouti investované výrobní prostředky. Byl to právě jeden z omylů liberalismu, že ztožnil prostředky investované s kapitálem v užším slova smyslu, čímž chtěl ospravedlniti každý druh vykořisťování, protože kapitálem jest pak nazýván majetek produktivní i neproduktivní.

I v peněžním hospodářství musí býti zachován princip ekvivalence. Porušuje-li někdo princip ekvivalence v hospodářském styku peněžním, dopouští se lichvy, třeba se toto porušování dalo na řádném smluvním podkladě. Lichva tedy nevzniká teprve tam, kde je překročena určitá míra, neboť není oprávněné míry pro překročování principu ekvivalence. Také nesmí býti pojem lichvy omezen jenom na hospodářství úvěrové. »Středověké hospodářství bylo hospodářstvím vázaným. Peníze, kapitál tehdy ještě nebyly plodné. Právnickým výrazem pro feudální nehybnost středověkého hospodářství byl zákaz bráti úroky, jenž byl obsažen jak v právu kanonickém, tak i v právu státním. Zákaz úroků má svůj náboženský a filosofický základ v náboženství zjeveném i v právu přirozeném. Ale vázané hospodářství středověké bylo během času uvolněno. Nejdříve tu a tam, v rozličných ze-

mích, ale ve 14. století již nastalo uvolnění obecné. — Zákaz úroků se dostal pomalu do rozporu s hospodářskou strukturou. Hospodářství počalo hledat úvěr a tudíž půjčky úrokované. Ale společnost se stále ještě držela hospodářského ideálu, který byl předstížen hospodářským vývojem. Tento hospodářský vývoj ovšem jest mravně sporný, ale jisto je, že starý ideál byl pocíťován jako pouto hospodářského života. Potřeba nutného kreditu ve formě zúčitelných půjček nedala se utlumiti. Hledaly se a našly nové formy pro obcházení zákazu úroků, na př. koupě rent, jež produkovala věčný úrok a vystupňovala zadlužení do nekonečna. Stát sám potřeboval úvěru. Tak přispěl na př. značně k vývoji lichvy u židů. Židům dovolovala knížata právem to, co bylo zapovězeno křesťanům.« (Ernst Karl Winter: Erfüllung I. 1.)

K jakým důsledkům tyto poměry vedly, je dostatečně známo. Nikdo nechce vracet hospodářství do forem staré nehybnosti feudální. Ale pro všechny věky platna zůstává definice, že každé zneužití majetkové převahy je lichvou, jak zdůraznil svého času i arcibiskup Kordač.

Náhrada škody a rizika (pojistná premie), je-li zachován princip ekvivalence, není ovšem lichvou, ale není také úrokem, nýbrž má jiné právní tituly. Pro holé brání úroků není v křesťanském mravním řádě právního titulu.

V řádě, jenž spočívá na úrokovém hospodářství, lze si ovšem opatřiti oprávněné příjmy, jež jsou ve shodě s principem ekvivalence (na př. odškodnění) ve vnější formě úrokového zřízení, ale nevyplývá z toho faktu dovolenost brání úroků. Neustále je nutno odlišovati od úroků v tomto lichevním smyslu oprávněnou odměnu za skutečnou práci, za riziko, za škodu atd. Sem náležejí

nájemné, pachtovné atd. Ale ani tu nesmí nikdy býti překročen princip ekvivalence. V tomto smyslu jest nutno také věnovati pozornost rentě. Původně byla renta důchodem z cizí práce, jenž se vracel v určitých obdobích časových: byla sice využitím cizí práce, ale byla vyrovnána skutečnou službou. Jakmile však ovládl společnost kapitalistický řád, zapomínalo se stále více, že ten, kdo rentu bere, jest povinen ekvivalentní službou, takže se stala renta důchodem získávaným bez vlastní práce — z práce cizí. Jejím základem se stal pouhý fakt majetku. Je tedy úrokem. Ten, kdo dříve měl úřad, z jehož titulu rentu pobíral, se stal kapitalistou. Řád stavovský, podobně jako společenský řád středověký, je založen na principu služby.

Kapitalistická národohospodářská nauka používá názvu »renta« i tam, kde mluví o spravedlivém způsobu nabývání důchodů. Je to opět jedna ze záměn pojmů, jež způsobil kapitalistický způsob myšlení schválně a záměrně, aby nemohl býti tak snadno odhalen jeho kořistnický systém.

V čem spočívá princip ekvivalence? Ekvivalence, rovnocennost, jest správným poměrem mezi službou a protislужbou, kterýžto princip musí především platiti v hospodářském styku, dějícím se za plat. Tento pojem jest velmi důležitý ve stavovském řádě. Při výživě stavu přiměřené se vyměňuje kvalita práce, již některý stav koná za peněžní hodnotu. Při tom nesmíme hodnotu zaměňovat s pouhou užitečností a produktivností v kapitalistickém slova smyslu. Právě zde se dopouští kapitalistická věda nejhorších záměn pojmů a z těchto záměn vyplývá mechanisace a komercialisace dnešního života, která se stává jednou ze základních příčin soudobé krise.

Nejzchoubnější naukou liberalismu jest nauka o volné soutěži, určení, že soutěž sama reguluje trh a že smí býti prováděna s krajní bezohledností. Liberalismus učil, že soukromému podnikání nemají se klásti v cestu žádné překážky, že má býti ponechána zdatným jedincům volná dráha. Dnešní hospodářská krise jest do značné míry důsledkem tohoto individualismu, jenž začal ve filosofii a skončil v národním hospodářství. Pokud výrobce a zákazník tvoří jedinou organizační jednotku, může býti trh regulován skutečnou spotřebou. Toho však kapitalismus nemůže potřebovat, protože chce tvořit ceny uměle. Tato jednota tedy musí býti rozražena. Liberalismus nehleděl ku potřebě obecného blaha, nýbrž blaha jednotlivcova, je morálkou silného jedince. Proto rozbíjí stavovské jednotky, aby mohl uplatniti snáze svou kořistnickou vůli. Je proto vyloučeno, že by dnešní kapitalismus mohl vytvořit skutečně nějaké plánovité hospodářství. Nechce plán, chce svobodu. Tam, kde mluví o plánovitém hospodářství, má pouze na mysli centralisaci, jež sleduje zájmy jednotlivých zájmových skupin, nikoli blaho celé společnosti. Tyto hospodářské plány jsou ryze soukromohospodářské, kdežto veřejnoprávní úpravě se liberalismus vyhýbá.

Kapitalismu nejde o skutečné krytí lidských potřeb, nýbrž o zisk. Proto tam, kde poptávky není, uměle ji vyvolává. Vzbuzuje v lidu žádosti přepychové a společensky škodlivé. Právě na přepychu nejvíce vydělává. Zboží je vyráběno v masách, což odpovídá i stavu moderní techniky a strojové civilisace. Výtěžku práce se nedostává tomu, kdo nejvíce pracoval, nýbrž tomu, kdo je vlastníkem výrobních prostředků. Bezohlednost kapitalistického systému, vyšlého z liberalismu, se zvláště projevuje

v jeho hospodářství úvěrovém, v němž se ukazuje typická převaha finančního kapitálu. Bezuzdná snaha po rentabilitě, jež se jeví v kapitalistickém hospodářství, volá po expansi vždy nové. Proto je třeba občasně reorganizace celého provozu, což není možno bez kapitálu vždy nového a nového. Nahromaděný peněžní kapitál má snahu, aby ho bylo použito tak, aby nesl úroky. Následkem této převahy finančního kapitálu hromadí se moc v několika málo rukou. Na jedné straně se soustřeďuje kapitál v rukou malého počtu boháčů, na druhé straně vzrůstá proletarisace mas.

Půjde-li vývoj tímto směrem dále, znamená to, že stále větší počet lidí se stane otrokem kapitálu. Otrokem v tom smyslu, že pracovní svoboda bude stále menší a že stát ve formě sociálního pojištění a podpor bude sice zaručovat dělníkovi existenční minimum, ale bude ho neustále více upoutávat na jeho pracovní místo, takže jeho politická práva se stanou ilusorními, ač neudělá-li komunistická revoluce náhlý konec kapitalistickému řádu.

Katolík si však nepřeje ani jedné z obou možností vývoje, ježto znamenají ohrožení kultury, mravnosti a celé lidské společnosti. Sociálními reformami je možno tomuto vývoji zabrániti. Jsme potud optimisty, že věříme, že tvářnost světa můžeme změnit svou prací.

Jest především třeba obnoviti úctu k svobodné lidské osobnosti, ovšem svobodné v řádě. Velkým nepřitelem lidské osobnosti je dnešní strojové hospodářství. Technika byla vymyšlena původně k tomu, aby člověku práci ulehčila, aby zbavila člověka nedůstojného dření, ale upřílišená racionalisace způsobila, že lidská osobnost nebyla osvobozena, nýbrž naopak ještě více ujařmena. — S regenerací lidské osobnosti souvisí i regenerace rodiny.

Liberalistický a kapitalistický řád působil velmi zhoubně na rodinu. Kdežto ve stavovském řádě má býti celé hospodářství zařízeno tak, aby byl rodinný život udržen v míře stavu přiměřené, kapitalistický systém soustředil veškeru svoji snahu na zisk. Není divu, že společenství rodinné se brzy počalo jevit jako nedostatečně rentabilní. Strojová výroba nemohla potřebovati rodinných společenství, jež se zásobovala sama, jak se dalo do nedávna na vesnici, ale do jisté míry i ve městech. V rolnickém hospodářství docházelo k vyrovnání práce na př. tím, že v létě se hospodařilo na poli, kdežto v zimě mělo samozásobování ráz spíše řemeslný. Mzdový systém kapitalistický však projevuje tendenci, aby pomocí soustavy mzdové vylákal co největší počet členů rodiny z domácnosti a z domácího hospodářství. I ženy jsou takto odváděny od svého přirozeného poslání. — Takto rodina ztrácí autoritu, jednotu, společenství života a tradici. Konkurenční boj zasahuje často dokonce přímo do rodiny, takže se ocitají v soutěži manžel a manželka, děti a rodiče. Rodina se takto mění v pouhou výdělečnou společnost, již nepojí nic jiného, než společný byt. Za těchto okolností není divu, že na děti se dívají lidé jako na břemeno a že se vyhýbají tomu, aby děti měli. Tak se děje tím spíše, že kapitalismus stupňuje touhu po požitku, aby mohl snáze odbýti své přepychové výrobky, čímž svádí na nepravé cesty používání důchodů.

PAPÍROVÉ HOSPODÁŘSTVÍ.

Osobní odpovědnost snižuje dnešní systém vlastnických papírů. Jsou to dokumenty, jež formálně a právně legitimují každého, kdo je má v rukou, aby si činil nárok

na hodnoty, jež reprezentují. Formy takových papírů jsou rozličné. Jsou to soukromé bankovky, jež umožňují několika málo bankéřům vytvářeti oběživo a výměnné prostředky a libovolně rozdělovati peníze ve formě úvěru. Dále jsou takovými papíry směnky, které dávají možnost rozmnožovat dlužnický poměr. Jsouce subsidiárními prostředky výměny, dávají možnost největší mobilisace a největší likvidity hodnot, což je vlastní tendencí liberálního hospodářství. Tato rychlá výměna hodnot je umožněna i tím, že na dlužníka jest možno vésti exekuci, aniž je zkoumána pravoplatnost dlužnického poměru. Jiným takovým papírem jest obligace, jejíž vlastností jest, že se jí dá snadno obchodovati. Jest součástí dluhu rozloženého na jednotky, pevně zúročitelného, po případě skýtajícího naději na výhru. Účelem tohoto papíru je, aby rozdělil, likvidoval a zavedl do výměnného styku kapitalistického poslední pevné hodnoty národního hospodářství: půdu, budovy, průmysl a dopravní zařízení, ano, celou finanční sílu státu. Posléze máme v kapitalistickém hospodářství co činiti s akciemi, které umožňují, aby majetek podniků mohl fungovati tak, aby byla co nejvýše vystupňována možnost koupě a prodeje. Centrální orgány tohoto specificky kapitalistického aparátu jsou kapitalistické banky a bursy. Rozumí se, že veškerá jejich činnost není zavržitelná. Pokud trvá volné hospodářství, vykonávají nutnou funkci regulativu. Banky jsou dnes nejdůležitějšími prostředky pro zprostředkování úvěru. Jednak vyssávají všechny volné peníze z národního hospodářství, lákajíce ziskem spekulacním a úrokovým, jednak se zmocňují vlády nad půdou i podnikáním i obchodem. Peníze nejsou tedy dirigovány tam, kde mohou nejvíce prospěti, nýbrž tam, kde se na nich nejvíce vydělá.

Dnes majetek není již držení konkrétních hodnot — nýbrž papírů mnohonásobně zastoupených, takže často lidé ani nevědí, na kterém konci světa se rozhoduje o jejich majetku. Tyto poměry umožnily podobné zjevy, jako byl Thyssen, Castiglione, Löwenstein, Bosel nebo Kreuger. Tyto zjevy jsou ovšem i výstražným znamením úpadku kapitalistického hospodářství. Banky získaly též rozhodného vlivu na bursách. Zničením užších hospodářských jednotek vytvořily se centrály světového trhu, vytvořily se zdroje příjmů získaných pouhou spekulací, byly vytvořeny hodnoty toliko fiktivní. Tak se namnoze spojuje lichva s formálním právem. Léon Bloy nazval kdysi peníze stále obíhající krví chudého. Skutečně také má zlaté tele svou nečistou mystiku. Bankovní privilegia soukromých bank dávají namnoze možnost kapitalistického využití. Proto i zde stavovství může zjednatí nápravu a návrat k realitě.

NEZAMĚSTNANOST A POJIŠTĚNÍ.

Čím jest prakticky nejzřetelněji uváděn ad absurdum dnešní výrobní a hospodářský řád, to jest zjev nezaměstnanosti. Tato otázka je také nejaktuálnějším problémem soudobé sociální politiky ve všech státech. Jsou projevovány obavy, že i kdyby přišla konjunktura, že nezaměstnanost přece nepomine, protože technický pokrok a racionalisace vyřadují z výrobního procesu vrstvy stále nové a nové.

Okolnost, že nezaměstnanost není zjevem toliko přechodným, nýbrž — bohužel — zjevem stálým, jest rovněž následkem liberalisticko-kapitalistické soustavy ziskové a konkurenční. Kapitalismus má snahu učiniti lidské síly

zbytečnými, ježto jsou poměrně drahé a méně způsobilé pro masovou výrobu. Slovo »rationalisace« jest odvozeno od slova »ratio« — »rozum«. Práce má býti řízena pouhým rozumem. Zdá se však, že i tu »pouhý rozum« důkladně selhává. — Nemá-li racionalisace býti zhoubou, nýbrž požeňáním, musila by býti sama prováděna racionálně, to jest řízena ze společného ústředí, aby nezpůsobovala těžké sociální poruchy. Takováto organizace však světu chybí. Následek toho jest, že není možno vyřadění síly zařaditi ve stejném počtu a ve stejné kvalitě na jiných pracovních místech. Proto je nutno odmítati racionalisaci, již nejde o krytí lidských potřeb, nýbrž jediné o snížení hospodářských nákladů, o úsporu a o větší intenzitu pracovní. Cílem výroby musí býti člověk, nikoliv zisk, cílem lidského snažení musí býti kultura. Činitelé sociální a kulturní jsou pro lidskou společnost důležitější než pouhá technická zdatnost.

S okolností, že kapitalismus ohrožuje neustále větší počet existencí, souvisí také řada sociálních opatření, jež však namnoze mají těžké vady. Mezi tyto instituce náleží i dnešní sociální pojištění, jak bylo vytvořeno kapitalistickou společností. Sociální pojištění má býti náhradou za to, že kapitalismus ochuzuje celé vrstvy obyvatelstva, jež jsou závislé na mzdě a na služném. Sociálním pojištěním jest v manifestu míněno v nejširším smyslu pojištění nemocenské, úrazové, invalidní, pojištění proti nezaměstnanosti a pojištění starobní, jehož náklady hradí částečně pojištěnci sami, částečně závody a částečně jsou uhrazovány v podobě příspěvků, jež platí stát a obec, tedy z peněz veřejných.

Kapitalismus, jenž neustále více ohrožuje existenci jednotlivců, vybudoval však tyto instituce tak, že působí

dvojí druh sociální hysterie: na straně jedné vytvořil hysterickou touhu po rentě, po důchodu, jíž jsou postiženi pojištěnci. Vůči své pokladně nemají takřka jiného zájmu, než aby dostali co nejvíce z částek, které splatili. Této hysterii odpovídá pak hysterie nedůvěry se strany pokladen, které se často staví přímo proti pojištěncům a často poškozují i jejich oprávněné zájmy. Nezřídka se dostávají do závislého poměru k pokladnám i sami jejich lékaři, ba často jsou na nich závislejší než sami pojištěnci. Ani to nebývá ovšem pojištěncům na prospěch. Tato dvě protichůdná stanoviska působí vůči sobě navzájem často nátlak, jenž se neustále stupňuje. Ježto v kapitalistickém řádě tyto instituce nejsou vybudovány na podkladě stavovském, nýbrž na základnách příliš širokých, jest opravdová vzájemná kontrola takřka nemožná. Kapitalismus vyvolal v hospodářském životě nepřehlednost vůbec a také jeho soustava sociálního pojištění je tak komplikovaná jako jeho celá hospodářská tkáň vůbec.

Sociální pojištění má býti přibližnou náhražkou existenční jistoty a má býti ochrannou záklopkou proti revolučním snahám. Ale výsledkem této soustavy jest pravý opak. Jest předvojem komunisticko-socialistického systému již tím, že vybírá neustále větší část národního důchodu, soustřeďuje jej a centralisticky jej rozděluje. Dále však navyká lidi, aby se spoléhali na ústředí, na něž nemohou míti sami takřka žádného vlivu a s jejich úředními představiteli vedou neustálý boj. Nehospodárná správa a drahá administrativa mnohých sociálních pojišťoven připomíná značně sovětskou byrokratisaci společnosti. — Vliv těchto institucí neustále stoupá, protože výkyvy konjunktury i krise jsou mocnou pobídkou k rozšiřování so-

ciálního pojištění. — Tyto námitky se ovšem nevztahují k pojištění samotnému, jež jest velmi důležitou součástí sociálně-reformního programu, nýbrž k nynější praxi, jež, místo aby byla vybudována na podkladech přirozeného společenství stavovského, jest spíše vybudována na podkladech třídně bojových.

MĚSTO A VENKOV.

Liberalismem vytvořený kapitalismus zasáhl i do vývoje zemědělského, hlavně tím, že i zemědělská výroba byla do značné míry industrialisována. Když se konala v Praze zemědělská výstava, byl v jednom z našich časopisů učiněn zajímavý postřeh. Jedna skupina lidí se s oblibou zastavovala před drůbeží, holuby, kravami, zkrátka před vším tím, co tvoří idylu venkova. To byli obyvatelé měst. Druhá skupina horlivě prohlížela stroje. To byli venkované. Jakmile však zemědělství propadne dokonalé industrialisaci, pak se ukáže, že nemůže s průmyslem držeti krok. To jest podstatou dnešní zemědělské krise. Proto volají zemědělské kruhy po rentabilitě své práce. Není divu, že za těchto okolností nastává vyhledávání venkova, že nejcennější síly jsou přitahovány průmyslem do měst. To, co zemědělec dostává v odměnu za svou práci, stává se při volné soutěži předmětem bursovní spekulace. V tom jest smysl obilního monopolu. Jest možno leccos namítati proti tomu, jak byl u nás proveden, ale v podstatě i on jest dokladem toho, že nevystačíme již s hesly liberalismu, že jest nutno snažiti se o výrobu a distribuci regulovanou, což v podstatě odpovídá zásadám encyklik. Nedostatek rentability zemědělského podnikání vede pak ovšem k zadlužení rolnictva.

Ježto liberální hospodářství odstraňuje dědičný, nezcizitelný statek, může hypotekární zadluženost vésti do nekonečna. Proto v některých hospodářských systémech jest opět zaváděn selský fideikomis (Německo). Na venkov se šíří povrchní civilisace velkoměst, čemuž nelze zabrániti, jakmile se změnil způsob zemědělské práce.

V této souvislosti nebude nezajímavo připomenouti teorie Spenglerovy o zániku západní kultury. Spengler tvrdí, že každá kultura vyvrcholí a zanikne tehdy, jakmile se dostane z venkova do měst, protože v té chvíli již netvoří, nýbrž počne sloužiti pouhému požitku. I když nesdílíme pesimismu Spenglerova, přece jenom jest jisto, že urbanisace kultury má svoje veliká nebezpečnosti. Velkoměstská kultura rozbila patriarchální společenské řády, přispěla značně k vytvoření typu, jež nazývá Sombart »homo oeconomicus«. — Ve velkoměstě se vlastně tvoří teprve typ proletáře. Farář již nezná svých osadníků, zaměstnavatel nemá již patriarchálního poměru k čeledi. Lidé se snadno stěhují s místa na místo, snadno zmizí ve velkoměstských davech. Jest paradoxem, že na venkově, mezi malým množstvím vesnických obyvatelů, člověk není sám. Lidé se navzájem znají, počínání každého jednotlivce soudí celá vesnice. Ve velkoměstě uprostřed tisíců lidí však může být člověk dokonale osamělý. Velkoměsta jsou přímo symbolem atomisace, kterou provedl liberalismus v moderní kultuře. Velkoměstské hospodářství si musí nutně vytvořiti svůj trh. Proto bývají tvořena i průmyslová odvětví, jež neodpovídají potřebě člověka, nýbrž požitku. Často bývají luxusní choutky přímo uměle vyvolávány. Měříme-li však výrobu potřebou člověka a potřebu člověka opět jeho posledním nadpozemským cílem, vysvitne nám dokonale chybný směr

tohoto hospodářství. Město láká venkovské obyvatelstvo nominálně vyššími mzdami, kratší pracovní dobou, často i lehčí prací, větší nevázaností, vyhlídkou na větší životní požitky, snadnější uzavírání manželství a lepší sociální oceňování. Tak vznikají veliké činžáky ve velkoměstech, jejichž stavba zvyšuje cenu půdy a vede k pozemkové spekulaci velkého stylu. Tento způsob života vede k nepřírozenému životu, k jednostranné rozumové kultuře, k rušení tradice, k nadměrnému kultu osobnosti, k omezování porodů, podkopávání veřejné morálky, k mizení pocitu odpovědnosti, vyvolávání davových instinktů.

Dokonalým výrazem této velkoměstské civilisace jsou obchodní domy. Je pravda, že si na ně stěžují živnostníci z důvodů konkurenčních, ale možno proti nim mnoho namítati také s hlediska stavovského utřídění společnosti. Právě ony nejvíce tvoří davový vkus a často zbytečné luxusní výrobky, přizpůsobené davovému nevkusu.

SOCIÁLNÍ POLITIKA.

Že kapitalismus vede k imperialismu, není pouhou socialistickou frází. Tak zvaný boj o místo na slunci, nejvyšší vystupňování egoismu náleželo jistě k hlavním příčinám světové války. Dnešní peněžní hospodářství jest již tak nesmírně složité, že přerostlo svým vůdcům přes hlavu. Neoprávně napsal jeden z našich národohospodářů, že by se již nemělo říkat národohospodářství, nýbrž náhodohospodářství. — Starý liberalismus věřil v železný zákon nabídky a poptávky a v tak zvané konjunkturální cykly. Dnes selhávají tyto cykly asi tak jako výpočty astrologů. Vždyť i slovo »konjunktura« je vzato původně z astrologie, kde naznačovalo spojení hvězd. — Světová

válka zamíchala tak důkladně světovým hospodářstvím, že jest učiněn konec tomuto druhu pověry. Nositelem dnešního společenského řádu kapitalistického není již moc organicky učená. Staré autority rozbila ideologie Velké Revoluce, ale de facto vládne pytel peněz. On nahradil autoritu sociální, politickou, duchovní i náboženskou. Dnes liberalismus již ukázal svou pravou tvář: tvář apokalyptického jezdce.

Sociální politika může zmírňovat účinky kapitalismu. Ale pomoci může jediné opravdová sociální reforma. Nedomníváme se, že tato reforma se dá nadiktovati změnami ústavy, nebo že se dá vynutiti tím, že si dupneme. Jest nutno poněmáhlu přebudovávati společnost a popularisovati myšlenky encyklik. Lidstvo se musí učit myslit jinak než v kapitalistických myšlenkových kategoriích. Jest nutno organisovat svépomocné instituce. Jenom tak se zase hospodářství dostane pod vládu norem mravních a náboženských, neboť bude rekonstruována hierarchie hodnot vůbec. Bude třeba poněmáhlu reformovati právní řád. Dnešní právní systém vytvořil příliš ostrou rozhraničovací čáru mezi právem veřejným a soukromým, čímž byl nadměrně vypěstován individualismus.

Dnešní stát jest přetížen funkcemi, jež mu nenáleží. Vrchní knihovník města Prahy mně vypravoval tuto historku, která vypadá jako anekdota, ale bohužel jí není. V pražské městské knihovně platí každý vypůjčovatel dvacet haléřů. Městská rada se usnesla, že nemajetným může tento poplatek býti prominut. I stalo se, že se jeden občan ucházel o tuto úlevu. Žádali však od něho průkaz o nemajetnosti. I došel si k městskému okresnímu, aby mu žádaný průkaz vydal. Ale městský okresní mu řekl, že kompetentní o majetkových poměrech jest berní úřad.

Na berním úřadě byli ochotni mu průkaz vystavit, podá-li si žádost na pětikorunovém kolku. Občan si však vypočítal, že za těch 5 Kč mohl již míti přečteno 25 knih a nechal toho. Jak snadno by se podobného úkolu zhostila příslušná stavovská korporace, jež vede v evidenci své členy, jež ví také, kam dirigovat úvěr a ví, kolik racionalisace snese jednotlivý závod a celý stav atd. atd. Zejména jest nutno posílit právní postavení rodiny jakožto korporace, jež jest nositelkou práv. Největším posílením by ovšem byla státní ochrana nerozvížitelnosti manželství. Zavedení rodinné mzdy, ochrana rodinné výchovy jest při tom ovšem požadavkem samozřejmým. Pracovní poměr musí býti vůbec postaven více pod kontrolu veřejného práva. Již dávno přestal býti věcí soukromou. Zdůrazňoval to i ministr Msgr Šrámek ve svém senátním exposé o resortu unifikačním, kde požadoval, aby pracovní zákonodárství bylo upravováno ve vlastním rámci, neboť přesahuje dnes daleko rámec práva soukromého. Jest nutno zvýšiti odpovědnost jedince vůči společnosti, vykonávati stavovskou kontrolu hospodářskou, zavésti stavovskou kontrolu na uzavírání smluv všeho druhu, kde jde o platy a plnění peněžních závazků, reformovati právo živnostenské. Obchodní zákonodárství by musilo brániti koncentraci zboží na několik málo míst vhodnou úpravou trhů. Středověk tuto specialisaci trhů znal, jak o tom do dneška svědčí názvy ulic: Pasířská, Rybná, Celetná, Železná, Zlatnická, Soukenická atd. Také právo úvěrní by musilo býti více zveřejněno. V některých stavovských systémech se požaduje, aby k určitému druhu provozu stát poskytoval jakýsi druh nezcizitelného léna, jež by vybavil i finančně. Kdyby tomu tak bylo, pak by se úvěrní hospodářství značně

omezilo. Také pojistné právo by mohlo býti poněnáhu reorganisováno na podkladě stavovském s vyloučením principu zisku. Stavovské vybudování hospodářství by ovšem samo sebou vedlo k hospodářskému plánu, protože korporace by určovaly spotřebu a výrobu. Kontingenty, dozor společnosti nad produkcí a distribucí jest dnes i požadavkem moderních demokracií. Také racionalisace a využití techniky by podléhalo stavovskému doзору, při čemž by patentní úřady našly nový důležitý obor působnosti. Technika musí sloužiti, nikoliv panovati. Rozumí se, že by se působnost stavů vztahovala i k odbornému vyškolení pro příslušná povolání, k věcem daňovým, k smírčímu soudnictví a stavovským poradám.

V demokracii by se tyto myšlenky uskutečnily nejlépe tak, že by politický parlament byl doplněn stavovskou komorou, jež by mohla zaujmouti funkci nynějšího senátu. Nesdílíme nijak názor Othmara Spanna a jiných teoretiků, podle nichž by bylo nutno vytvořit i »stav státní«, neboť onen stav, privilegovaný pro politiku, by nebyl ničím jiným, než novou, po př. starou formou šlechty.

Již dnešní společenský řád má řadu institucí, jež by se daly dobudovati a doplniti tak, aby sloužily myšlenkám obnoveného společenského řádu. Jsou to především: stavovské organisace, odborné svazy, odborné komory, společenství tarifní, družstevní organisace všeho druhu, kolektivní smlouvy a veřejné právo pracovní, závodní výbory, hospodářské rady, odborné smírčí soudy pracovní, zákony o povinném ručení, účast na zisku, vnitřní kolonisace, daňové reformy, reformy akciového práva, ústavy pro zkoumání konjunktury, kartely, stavovské

banky, politika kontingentní a preferenční atd. atd.

Všecko toto může býti naplněno novým duchem, ale především jest potřeba vytvořiti tohoto nového ducha: ducha obnovy společenství a služby, jejímž úběžným bodem a posledním cílem by byla služba Bohu.

ENCYKLIKA »QUADRAGESIMO ANNO«.

Ke konci klademe stručný obsah encykliky »Quadragesimo anno« pro ty čtenáře, kteří si nemohou přečísti encykliky celé. Nechtěli bychom však čtenářům četbu encykliky ušetřiti, nýbrž chtěli bychom, aby náš výtah byl jim povzbuzením k dalšímu a horlivému studiu sociálních encyklik papežských vůbec.

Jak ukazují počáteční slova encykliky »Quadragesimo anno« — »Ve čtyřicátém roce«, jde o encykliku jubilejní: Před 40 lety od data dnešní encykliky napsal papež Lev XIII. svou památnou encykliku »de conditione opificum« — »o poměrech dělnictva«, začínající slovy »Rerum novarum«. První část encykliky »Quadragesimo anno« jest věnována základním naukám křesťanské sociologie, obsaženým v encyklice Lva XIII., druhá část aplikuje tyto ideje na nynější poměry, zvláště na nynější krizi.

Encyklika jest psána sice hieratickým stylem projevu papežských, ale není snad jedině sociálně-politické aktuality, která by v ní nebyla posouzena s katolického stanoviska věroučného a mravoučného. — Kdo zná příslušné problémy a příslušnou literaturu, pozná, na kolik moderních námětů je v encyklice reagováno. Jest — jako byly některé encykliky Lva XIII. — skutečnou učebnicí křesťanské sociologie.

Bylo by ovšem těžkým úkolem parafrázovati na něja-

kých deseti stránkách dílo, jež má v českém překladě Vaškově přes 60 stran. Některé složité myšlenkové pochody musili jsme reprodukovat velmi zjednodušeně, a proto ovšem náš výtah může sloužit jenom k předběžné informaci, nikoli k podrobnému studiu. V encyklice jsou místa, jež přímo volají po komentáři a po aplikaci na politické aktuality. Chtěl bych však říci alespoň to, že Církev nepřejímá odpovědnosti za tak zvané katolické politiky a státníky, i když se papežských encyklik dovolávají. Církev odpovídá jenom za Katolickou akci, jež je v přímém spojení s biskupy.

*

40 let uplynulo od vydání encykliky »Rerum novarum«. Papež vzpomíná i encyklik, jež »Rerum novarum« připravovaly a týkaly se otázek speciálních. Ale tato encyklika byla výhradně věnována sociální otázce, nikoliv jenom jednotlivým otázkám společenským. Kapitalistická společnost byla ke sklonku 20. století rozpolcena ve dvě třídy. Z nich jedna, počtem nepatrná, užívala všech výhod moderní techniky, kdežto druhá, k níž náležely nesmírné masy dělnické, marně usilovala vyprostiti se ze svého zbědovaného postavení. Blahobytná třída pokládala tento stav za výsledek hospodářských zákonů, jež podle jejího mínění působily neodvratně. Nesrovnalosti sociální měly být kryty toliko dobrodiními, jako by bylo úkolem lásky zakrývatí hříchy proti spravedlnosti. Dělnictvo pak snášelo tento stav velmi rozhořčeně. Jedni prahli po obecném převratu, druzí, kteří si ještě zachovávali křesťanské svědomí, zůstávají přesvědčeni, že je třeba reforem.

Právě tak smýšleli i četní jiní katolíci, kteří chtěli od-

pomáhati nezaviněné bídě mezi proletariátem. Nedovedli si představit, že by se tak křiklavé nesrovnalosti majetkové mohly opravdu srovnávat s plánem Tvůrcovým. Ale tyto snahy byly odmítány jako nebezpečné novoty; jinde narážely na protichůdné směry i u svých spolupracovníků. Lev XIII. byl žádán o směrnice v této bezradnosti i katolických sociologů. Žádost vycházela z kruhů zaměstnavatelských, dělnických i z kruhů vědeckých. Po poradách s odborníky a po vlastních meditacích papež vyhověl. A tak dne 15. května 1891 byla vydána encyklika »Rerum novarum«.

Lev XIII. vidí bídu dělnictva. Papež neřádá však pomoci ani u liberalismu, ani u socialismu. Vždyť liberalismus se ukázal neschopným k řádnému rozřešení sociální otázky, socialismus pak přicházel s lékem, který byl ještě daleko horší než choroba sama. Papež vychází při řešení sociální otázky ze svého poslání náboženského. Jeho pramenem byly Zjevení a rozum. Zdůraznil povinnosti, které vízí navzájem zámožné a proletáře, ty, kdož propůjčují kapitál, a ty, o jejichž zájmy jde. Dále nynější papež připomíná, jak byla »Rerum novarum« přijata v Církvi a mimo Církev. V obou táborech vzbudila encyklika živou pozornost. Radostně byla encyklika přijata křesťanskými dělníky, a zvláště těmi, jejichž usilování o lepší postavení dělnictva bylo dosud tak často podezíráno. Vyvolala ovšem i odpor. Byla podezírána i mnohými katolíky, mnozí se nad ní i pohoršovali, neboť odvážně sahala na modly liberalismu. — Konservativní kruhy také namnoze opovrhovaly touto sociální filosofií. Encyklice byla vytýkána i utopičnost.

Nynější Svatý Otec ohlíží se zpět na výsledky sociální encykliky svého předchůdce, formuluje znovu její sociální

a hospodářskou nauku a v některých bodech ji rozvádí podrobněji. Konečně podává papež kritiku dnešního hospodářského řádu, soudí o socialismu, o příčinách dnešního sociálního zmatku a současně ukazuje cestu k reformě, totiž především křesťanskou nápravu mravů.

Především analyzuje Pius XI., jaké podněty dala encyklika »Rerum novarum« Církvi. V sociální nauce působila Církev k sociálnímu míru a k ochraně slabých. Nauky encykliky rozváděli neustále nejenom pozdější papežové, ale i biskupové. Stala se i základem katolické sociální vědy i praktické činnosti. »A tak pod vedením encykliky „Rerum novarum“ a v jejím světle byla vybudována opravdová katolická sociální věda, která se den ze dne více rozrůstá a jest obohacována neúnavnou příčinností oněch výborných mužů, které jsme nazvali pomocníky Církve. Ti netrpí, aby se katolická nauka sociální skrývala jen v učeném ústraní, nýbrž jdou s ní ven na slunce a do prachu a do života, jak jsou toho jasným dokladem velmi prospěšné a hojně navštěvované sociální kursy, zřízené při universitách, akademiích a seminářích.« Dále je poukazováno na význam Sociálních týdnů a jiných sjezdů, studijních kroužků sociálních a na význam literatury i tisku. Encyklika pronikla i za hranice katolické Církve. Její zásady prosácky i do světa nekatolického. Pronikly i do sněmoven i do soudních síní.¹⁾

¹⁾ Encyklika mluví o pronikání některých zásad křesťanských i do soudních síní. Nedávno prošla našimi listy zpráva o zajímavém rozsudku. Jakási továrna v Čechách provedla vyluku dělnictva, ježto dělníci odepřeli pracovat za staré mzdy. Po provedení vyluky použila továrna svého práva a vypověděla dělníky z naturálních bytů, jež továrně patřily. Dělníci se domáhali svých bytů u soudu a soud jim dal za pravdu, že mohou bytů dále používat. Velmi zajímavé bylo odůvodnění rozsudku. Soud sice uznává, že majetkové právo jest podle našeho civilního zákona

Její zásady byly přejaty i do pracovního zákonodárství. Encyklika však dala direktivy pro praktickou práci sociální. Akty charity byly spojeny s cílevědomou prací především pro povznesení dělnické třídy, jež se pokrokem průmyslu nesmírně rozrostla. — Dělnictvo si uvědomilo svou důstojnost, poznalo jasně svoje práva a povinnosti, pokračovalo zákonnou cestou a ujímá se i sociálního vedení. Nezůstalo však při zařízeních charitativních, nýbrž vznikla i sdružení, ve kterých podle rad papežových svépomocnou činností navzájem se podporovali dělníci, řemeslníci, rolníci, lidé různých povolání, zaměstnaní za plat nebo za mzdu.

I státu dala encyklika hojné podněty. Bourala osudný liberalistický názor sociální o úkolu státu. Pokud jde o státní moc, jdou úkoly státu dál, než je stanovil liberalismus. Státní moc není pouhou stráží práva, nýbrž musí se i svým zákonodárstvím snažit o celkový blahobyt. Občanům a rodinám musí býti sice ponechána volnost, ale obecné blaho musí zůstat zabezpečeno. Vlády musí hájiti i celek i právo soukromé, ale při hájení práva soukromého musí přihlížeti k slabým a k chudým. Proto je třeba zejména zákonodárství dělnického. Jde o sociálně politickou činnost státu. Liberalismus byl v době, kdy encyklika vyšla, již zviklán. Katolíci nabídli vládám své síly k sociální práci. Stávali se průbojníky této nové politiky i ve sborech zákonodárných. Tvořilo se pracovní právo, vyplývající z důstojnosti člověka a křesťana. Tyto zákony berou v ochranu duši, zdraví, síly, rodinu, domy,

právem nejširším a nejúplnějším, ale že v dnešní době hospodářských krísí jest nutno i toto právo omezit ohledy na společnost. Můžeme směle říci, že podobný rozsudek by ještě před několika málo lety nebyl býval možný!

dílny, mzdu, bezpečnost při práci a vůbec vše, co se týká postavení osob za mzdu činných, zvláště žen a dětí.

Další podněty dala encyklika dělnické svépomoci. Papež Lev XIII. doporučil sdružování dělníků samotných i dělníků se zaměstnavateli. Bylo to nutno zdůrazniti jak proti liberalismu, tak i proti některým katolíkům. Byly státy, kde jakékoliv dělnické organizace byly pronásledovány. Sdružovací právo je však člověku přirozené a upírati je, jest hříšné. I katolíci často hledali v takovýchto sdruženích neprávem revolučního nebo socialistického ducha.

»Rerum novarum« kladla zvláště veliký důraz na dělnické odborové organizace. Lev XIII. vytyčil jim cíle nejenom hmotné, ale i duchovní, náboženské. Kněží i laici se věnovali vybudování křesťanských odborových organizací. Tyto podněty byly podle poměrů v různých zemích uskutečňovány různě. V některých státech převzal všechny tyto úkoly jeden a týž spolek. V jiných zemích došlo k dělbě práce mezi různými sdruženími. Některá měla za úkol na trhu práce hájiti práva a zákonné výhody členstva, jiná se starala, aby si členové navzájem pomáhali ve věcech hospodářských, jiná se plně věnovala úkolům nábožensko-mravním.

Kde nebylo možno vytvořiti organizace ryze konfesijní, byly utvořeny i organizace smíšené, neutrální, za předpokladu, že tyto organizace zachovají právo a spravedlnost a ponechají katolíkům plnou volnost, aby se mohli řídit svým svědomím. Katolíci dělníci mohou přistupovati k podobným neutrálním organizacím jenom se schválením biskupovým. Současně s těmito organizacemi musí existovati spolky ryze náboženské. V tom se dovolává papež zvláště Pia X. Tyto organizace se uskutečnily

tak, že čelí úspěšně organizacím socialistickým a komunistickým, a to i na mezinárodním poli.²⁾

Tento sdružovací princip byl přenesen i do povolání jiných, což platí zejména o rolnictvu a jiných středních stavech. Velikou důležitost připisoval Lev XIII. také sdružením zaměstnavatelů. Jejich plná realizace je však ještě v mnohé příčině otázkou budoucnosti. Encyklika

²⁾ Existuje rozhodnutí kongregační o tom, že dělníci katolíci se smějí ve věcech ryze sociálních spojovati s dělníky jiného smýšlení. Boj o tyto myšlenky byl svého času vybojován zvláště v Německu. Na mezinárodním curyšském sjezdu křesťansko-sociálních odborových funkcionářů roku 1908 stáli katolíci zástupci Giesberts a Schiffer na stanovisku, že křesťanská odborová sdružení mají sledovati cíle toliko hospodářské a že proto mají býti bezkonfesijní a politicky neutrální. To byl tak zv. směr kolínský, v jehož intencích pracovalo odborové hnutí mnichovsko-gladbašské a jehož orgánem byla zejména „Kölnische Volkszeitung“. Proti tomuto názoru vystupovali zastánci konfesijně-katolických stavovských organizací, jejichž orgánem byla Kauffmannova revue „Apologetische Rundschau“, někdejší Görresovy „Historisch-politische Blätter“ a „Stimmen aus Maria Laach“ (nynější „Stimmen der Zeit“). V těchto bojích se rozdělila práce mezi politickou stranu Centra a čistě konfesijní Volksverein, jenž byl prvním jádrem Katolické akce v Německu. Po četných polemikách zasáhl do sporu sám kardinál Kopp, kníže biskup vratislavský, jenž se postavil rozhodně proti kolínskému směru, za nímž stál kolínský kardinál arcibiskup Fischer. Spor mezi oběma církevními hodnostáři byl záhy urovnán a také v Centru byla sjednána jednota. Brzy nato odjel kardinál Fischer do Říma a roku 1910 vydal pastýřský list, podle něhož papež rozhodně prohlásil, že v otázce odborových sdružení zaujímá nestranné stanovisko mezi oběma směry. Vedle odborových organizací že však musí napříště existovati specificky katolické spolky dělnické. Němečtí katolíci poslechlí a tato poslušnost se jim vyplatila za prvního hitlerovského náporu. Když musilo býti obětováno Centrum, zůstaly odborové organizace a dělnické spolky. Než se podařilo umístiti odborové organizace ve všearodní Arbeitsfront, byly zde náboženské, tovaryšské a dělnické spolky, jež mohly být zachráněny z titulu Katolické akce. V boji za tato práva zejména vynikli kardinálové Bertram a Faulhaber.

»Rerum novarum« je tedy magna charta katolického sociálního řádu. Vyvození důsledků z thesís v encyklice ob-
sažených stávalo se často předmětem sporů i mezi kato-
líky. Také ovšem změna poměrů vyžaduje, aby jim byla
nauka Lva XIII. přizpůsobena; je třeba i dodatků. Pius
XI. chápe se rád této příležitosti, aby tyto principy apli-
koval i na novou dobu.

*

Papež Pius XI. se zabývá otázkou pravomoci Církve
v oboru sociálním a hospodářským. — Úkolem Církve
ovšem je vésti lid ku blahu věčnému. Bylo by přehmatem
vměšovati se bez příčiny do těchto pozemských věcí. Cír-
kev nechce zasahovati do věcí technických, ale chce zasa-
hovati do všeho, co má vztah k mravnímu zákonu. Ačko-
liv hospodářská činnost a mravouka ve svém oboru se
řídí zásadami svými, bylo by bludem trhati od sebe obojí
řád. Ani hospodářství nesmí ztráceti s očí posledního
cíle člověka. Podmínkou jest, aby jednotlivé obory lidské
činnosti zůstaly v mezích svých cílů, a aby tyto cíle byly
harmonisovány k cíli poslednímu. Při tom je třeba zladiti
cíle kolektivní a individuální.

Soukromé vlastnictví je tudíž v encyklice hájeno proti
názorům socialistů. Jeho odstranění by nebylo pro děl-
nictvo ziskem, nýbrž zhoubou. To však neznamená, že
Církev straní boháčům na úkor proletářů. Vlastnictví má
svou stránku individuální i sociální. Soukromé vlastnic-
tví je člověku přirozené, aby se mohl starati o sebe a
svou rodinu. Statky mají sloužiti veškerému lidstvu, po-
kud jsou k tomu Bohem určeny. Sociální a veřejná strán-
ka vlastnictví nesmí býti zúžována, neboť jinak upadáme
do individualismu. Zeslabí-li se však soukromá stránka
vlastnického práva, spěje lidstvo ke kolektivismu.

Musíme rozlišovati právo vlastnické — od používání
vlastnického práva. Jest nutno zachovati spravedlnost
směnnou, t. j. zachovávání hranic majetku, jež jest po-
žadavkem právním. Správné užívání majetku jest však
požadavkem mravním. Právo vlastnické nezaniká zneuží-
váním. Dále se zabývá encyklika »Quadragesimo anno«
otázkou, pokud stát do vlastnických práv zasahovat smí,
nesmí a musí. Jest nutno míti vždy zřetel ku blahu obec-
nému. Vymezení normy jest věcí státní moci v rámci zá-
kona přirozeného a Božího. Majetkové právo není ne-
hybné jednou pro všechny věky. Stát nemůže škrtati libo-
volně majetkových práv. Člověk jest starší než stát. Ro-
dina je také starší než stát. Stát proto také nesmí soukro-
mý majetek vyčerpávati přílišnými daněmi a poplatky.

Příjmů, jež člověku přebývají, člověk nesmí používat
libovolně. Jsou to ony příjmy, jichž nepotřebuje k živo-
bytí stavu přiměřenému. Přebytek náleží chudým. Dále
z něho má býti tvořena příležitost pracovní. Musí však
býti tvořeny statky opravdu lidstvu užitečné. Právním
důvodem vlastnictví není jenom práce, nýbrž i okupace
věcí bez vlastníka.

Tím Velekněz dochází k další kardinální otázce, totiž
k poměru práce a kapitálu. Obojí jest při výrobě nutné.
Jiná je práce konaná na věci cizí, jiná je práce konaná
na věci vlastní. Národní hospodářství vzniká z práce děl-
nické, ale tato práce vyžaduje podkladu, statků. Každá
věc má svého pána. Tak se spojují práce jednoho a věc
(jmění) druhého. Ani jedna ani druhá složka, ani práce
sama ani kapitál sám si nesmějí přisvojovati všechny slož-
ky díla. Po dlouhou dobu si příliš velký podíl uchvaco-
val kapitál. Dělníkům ponechával sotva tolik, aby se ob-
novily jejich síly. Soustředění kapitálu a bída byly pro-

hlašovány za nezměnitelný hospodářský zákon. Tak učil zejména manchestrovský liberalismus. Není divu, že se stal manchestrovský liberalismus záhy předmětem útoku. Proti vymyšlenému zákonu byla pak dělnictvem a inteligencí postavena stejně smyšlená zásada mravní: veškeren výnos nebo příjem připadá mocí práva dělnictvu. Odejme se z něho pouze tolik, kolik je nezbytné k udržení a obnově kapitálu. Jiný blud spočívá v učení, že výrobní prostředky mají přejít ve vlastnictví státu. (Socialisace.)

Hospodářské statky mají živiti všechno lidstvo. Bohatství roste neustálým pokrokem hospodářsko-sociálním. Distribuce statků musí být taková, aby byl zabezpečen obecný prospěch. Proto se třídy nesmějí navzájem vylučovati z účasti na statcích. Proti tomu hřeší boháči, kteří pro sebe usurpují všecko. Stejně se provinuje i proletariát, který se domáhá všeho z titulu práce. Dnešní rozdělení majetku je ovšem nespravedlivé.

Svatý Otec stanoví heslo: »Odproletarisovati proletariát!« Pauperismus dělnictva se ovšem zmírnil od dob Lva XIII. Ale vznikly nové proletářské vrstvy. Proletáři musí získati jmění, aby mohli nésti břemena rodinná. »Musí se povznést nad existenční nejistotu. Tento požadavek se provést dá a provést musí.« »Nikdo ať si nenamlouvá, že je možno účinně hájiti veřejný pořádek, pokoj a mír v lidské společnosti proti činitelům revolučním, nepřikročí-li se mužně a bezodkladně k provádění tohoto příkazu.«

Cesta k odproletarisování je spravedlivá mzda. Jest nutno umožnit šetrnost. Námezdný poměr není sám sebou nespravedlivý. Kdož stavějí proti námezdnému poměru smlouvu společenskou, učí něčemu neudržitelnému. Účast dělníků na správě a na zisku je dobrá věc.

Smlouva pracovní může ovšem býti mírněna smlouvou společenskou, což se částečně uskutečňuje. Nárok pracujících na plný výnos práce jest neodůvodněný. Práce nemá cenu produktů jí získaných. I práce pronajímaná jinému má stránku individuální i sociální. Rozum, majetek a práce se nutně ve výrobním procesu sdružují.

Kategoricky jest vysloven požadavek rodinné mzdy. Mzda má stačit pro rodinu. I ostatní její členové mohou přispívat ke společné výživě, ale nemá být zneužíváno dětí a žen. Je zlořádem, když pro nedostatečnost mzdy otcovy jsou nuceny matky k činnosti mimo domov a musí zanedbávati povinnosti výchovy dětí.

Při stanovení výše mzdy musíme počítat i se situací podniku a podnikatele. Těžce hřeší ti, kdož by vykořisťovali podnik, že by olupovali dělnictvo o spravedlivou mzdu. Stát má povinnost zasáhnouti, je-li ohrožena existence většího počtu lidí. Na prosperitě podniku mají míti společný, solidární zájem i zaměstnavatelé i zaměstnanci.

Dalším činitelem stanovícím mzdu musí býti obecné blaho, obecný zájem hospodářský. Výmluvnými slovy papež líčí zhoubu nezaměstnanosti: »Uvrhá dělníky do bídy a do pokušení, podtala blahobyť státní, rozvrátila veřejný pořádek, pokoj a mír celého světa.« Správný poměr mezd souvisí s otázkou správného vzájemného poměru cen zboží. Společnost lidská má tvořiti jedno tělo, jehož údy si navzájem pomáhají. Cílem je životní úroveň jednotlivým stavům přiměřená, aby se mohla udržeti kulturní výše, dopomáhající rozvoji ctností.

Je třeba dvojí reformy: reformy institucí a reformy mravů. V této souvislosti se papež zmiňuje o stavovské reformě společnosti, jež vyvolala v poslední době tolik

diskusí. Stát nemá být zavalován řadou úkolů, jež mohou vykonati instituce jiné. Nesmíme ovšem od státu čekat veškerou spásu. Ale vinou individualismu se stalo, že se ochudil bohatý sociální život, jehož nositelem byly kdysi organizace stavovské. Zůstali téměř jen jednotlivci a stát. Děje se to na škodu i státu samého. Ztratil ráz vlády sociální a převzal na sebe všechny úkoly, jež dříve plnila ona zničená sdružení. Vzal na sebe nekonečnou řadu úkolů a povinností.

To, co mohou jednotlivci provést na vlastní odpovědnost a svým vlastním přičiněním, nemá se jim brát z rukou a přenášeti na společnost. A právě tak je nespravedlností, když se převádí na větší a větší společnost to, co mohou vykonávat a dobře provésti společností menší a nižší. Tak se rozvrací správný řád.

Má tedy nejvyšší státní moc záležitosti a starosti méně důležité, které jí ostatně velmi rozptylují, přenechávati k vyřizování nižším sdružením. Tak bude moci s větší svobodou, energií a účinností prováděti všecko to, co jest jenom jejím úkolem, poněvadž ona jediné na to stačí, řídic, dohlédajíc, donucujíc, trestajíc podle povahy a potřeby jednotlivých případů. Čím dokonaleji se zachová zásada subsidiárního poslání, čím bude dokonalejší stupňovité uspořádání společnosti, tím více bude stoupati sociální autorita a vliv státu a tím šťastnější budou poměry v něm.

Třídní boj musí být překonán. Stát i občané mají dbáti o to, aby se rozvíjela svorná práce stavů. Stav dnešní lidské společnosti je nepřirozený a proto rozvíklaný. Opírá se o třídy, jež mají rozdílné a navzájem si odporující cíle, což je zdrojem bojů. Nutno vybudovati stavy. Ačkoliv práce není pouhým zbožím a musí při ní

býti uznávána lidská důstojnost dělníkova, přece jenom dnes nabídka a poptávka práce dělí lidstvo ve dva tábory. Trh práce se stává bojištěm.

Stav se liší od třídy tím, že lidé se v něm člení nikoliv podle své hospodářské situace, nýbrž podle úkolů sociálních, jež zastávají. Jako je přirozeno, že sousedé tvoří obce, tak je rovněž přirozeno, že kdo pracují v témže stavu nebo povolání, ať již hospodářském nebo nějakém jiném, tvoří sdružení nebo organizace. Tato samostatně se spravující sdružení mají být nezbytnou složkou státu na přirozeném základě.

Co pojí lidi ve stav? Pojí je výroba zboží nebo prokazování služeb, při čemž zaměstnanci a zaměstnavatelé téhož stavu spolupracují na témž díle společným úsilím. Cílem pak jest blaho obecné, jež uskutečňují stavy všechny, každý podle své úlohy. Zaměstnavatelé i zaměstnanci ovšem se mohou odděleně raditi o svých zájmech, nebo po př. o jejich obraně. Stavům budiž přiznána značná samospráva. Právě tak jako je ponecháno lidem na vůli, jakou státní formu si chtějí zvolit, a jako Církev nedává přednost žádné státní formě před jinou, právě tak také mají lidé na vůli vybrati si formu, kterou uznávají za vhodnou, jen když jsou zajištěny požadavky spravedlnosti a potřeby obecného blaha. Vedle stavů buďtež dovoleny i jiné vhodné doplňující organizace. Obyvatelé obce si tvořívají za nejrozmanitějšími účely sdružení, ke kterým přistoupiti nebo nepřistoupiti je každému ponecháno na vůli. A podobně příslušníci téhož stavu budou mezi sebou tvořiti sdružení svobodná podle účelů, jež tak neb onak souvisí s povoláním. Člověk má svobodu při tvoření takových soukromých organizací, které náležejí do soukromého práva, má i volnost vybrati si

svobodně takové stanovy a takový jednací řád, aby byl co nejvhodnějším a nejpružnějším nástrojem pro účel, k němuž jsou zřízeny. Podobně je nutno zdůrazňovati svobodu ve zřizování sdružení, jež jdou za hranice jednotlivých stavů. Ty svobodné organizace, které již zkvětají, mají připravovati cestu stavům jakožto sdružením vyspělejší.

Vůdčí zásadou hospodářského života nesmí býti volná soutěž. Hospodářský řád nesmí býti ponechán volnému zápasu sil. Tím by byl hospodářský život stavěn mimo morálku a sociální povinnosti a hlášána jeho autonomie. Proto byla propagována také jeho nezávislost na státní moci. Hospodářský život je prý dokonale regulován nabídkou a poptávkou. Nikoli volná soutěž, nýbrž spravedlnost a láska musí býti vodítkem společnosti. Tyto zásady však nemohou býti uskutečněny hospodářskou diktaturou. Hospodářství nemůže býti uzdou samo sobě. Jenom vyšší síly mohou tuto moc přísně a moudře řídit. Sociální spravedlnost musí vytvořiti právní a společenský řád.

V tomto duchu musí býti upraveny také dohody mezi státní. — A tak má býti sociální organismus budován k obrazu a podobenství Církve, jež je mystickým Tělem Kristovým.

Encyklika obsahuje přímou kritiku fašistického korporativismu, z něhož odmítá jeho nesvobodu a byrokratismus. Práví se v ní asi toto: V poslední době byl zaveden zvláštní způsob odborových či stavovských organizací. Sama státní moc upravila odborovou organizaci v takovou právní osobnost, že jí propůjčuje jakési privilegium monopolu, protože ona jediná v této schválené formě smí zastupovati zájmy zaměstnanců, po př. zaměstna-

vatelů, běží-li o organizaci zaměstnavatelů. Jediné ona jest oprávněna uzavíratí kolektivní pracovní a tarifní smlouvy. Každý má volnost přistoupiti k odborové organizaci nebo ne. Jen potud může tato organizace býti nazvána svobodnou, neboť i odborové příspěvky i zvláštní poplatky se vybírají ode všech příslušníků toho nebo onoho stavu nebo povolání, ať již jde o dělníky nebo o zaměstnavatele, a také pracovními smlouvami, jež uzavřela právně uznaná organizace, jsou vázáni všichni. Je však pravda, že úředně je prohlášeno, že tento zákonem uznaný syndikát není na závalu, aby nemohla existovati jiná sdružení příslušníků téhož odboru. — Taková sdružení však nejsou právně uznána. Ze zástupců obojí odborové organizace, totiž dělníků a zaměstnavatelů téhož stavu nebo povolání, tvoří se kolegia neboli korporace. Jsou pokládány za nástroje a instituce v plném slova smyslu státní. Mají v záležitostech, na nichž má zájem obojí skupina, poslední a rozhodující slovo. Stávky se zakazují. Nemohou-li se strany dohodnouti, je zde úřad.

Předností této instituce je, že zabraňuje třídnímu boji. Ale má také své vady. Státní moc, které by mělo stačiti, že by poskytla nutnou a dostatečnou pomoc, přejímá úkoly, jež náležejí svobodné činnosti. Dále je onen nový odborový a stavovský řád příliš složitý co do správy a je příliš politický, takže často slouží spíše partikularistickým politickým cílům, než aby napomáhal k vybudování a rozvoji lepšího společenského řádu.

V závěru Svatý Otec zdůrazňuje význam náboženství pro přebudování společnosti. Do jeho služeb musí být postavena technická i sociální vyspělost jednotlivců. Práce odborářská a politická není nejvlastnějším posláním Katolické akce. Ale ona může vychovati jednotlivce pro

tyto úkoly tím, že jim vštěpuje katolické zásady náboženské a mravní. Bez nápravy mravů nelze provést účinnou reformu sociálního řádu, jak ukazují i dějinné doklady. Ukazuje to zvláště příklad cechů, jež kdysi plnily dobře svůj úkol, ale zahynuly jednak svým egoismem, jednak tím, že lidé byli zlákáni kouzlem klamně svobody.

Kapitalistický hospodářský řád změnil obraz světa: je špatný, pokud jest jeho cílem pouhý zisk bez ohledů sociálních. Industrialismus pronikl celý život. Od dob Lva XIII. se kapitál soustředil do rukou několika jednotlivců až k hospodářské diktatuře. Zvláště neblaze se uplatnil kapitál finanční. Jeho páni vládnou nad úvěrem a vykonávají často panství úplné libovůle. Uplatňují bezohledné právo silnějšího. Je to důsledek volné soutěže. Kdo má nejméně svědomí, často vítězí. Bojuje se diktaturou hospodářskou o moc nad státem a konečně se zápolí mezi státy. Úkoly státní moci a úkoly hospodářské se mezi sebou nezdravě promísily. Tím utrpěla státní autorita. — Nacionalismus a hospodářský imperialismus určují styky mezi státy. Tyto síly jsou zhoubné. Je nutno obnoviti princip směnné ekvivalence. Soutěž a hospodářská nadvláda musí být podřízeny státu, pokud jde o požadavky obecného blaha.

Socialismus se od dob Lva XIII. rozštěpil ve dva hlavní proudy: v revoluční a umírněný. Za Lva XIII. byl socialismus uzavřenou naukou. Ale i dnešní socialismus obou směrů je nepřátelský víře. Komunismus, radikální forma socialismu, hlásá bezohledný třídní boj a nepřátelství k majetku. Je to analogický proces, jenž se odehrál v kapitalismu: komunismus nyní odpovídá snahám o hospodářskou diktaturu. Chce úplné zničení soukromého vlastnictví. Vystupuje veřejně s neúprosnou kru-

tostí, čehož dokladem je východ Evropy a Asie. Je rozhodně bezbožecký. Papež poukazuje na nebezpečí světové revoluce, jež nesmí být ignorováno. Tím více jest nutno odsoudit tupost těch, kdo nedbají, aby se odstranily nebo změnil ty poměry, jež dráždí lid a jež budují cestu k rozvratu a k zničení společnosti.

V čem se umírnil druhý tábor socialistický? Přiblížil se značně k sociálně reformním požadavkům křesťanským. Oslabil značně heslo o třídním boji a o odstranění soukromého vlastnictví. Třídní boj ustoupil slušnému dohodování, jehož základem je touha po spravedlnosti. Přiblížil se ke spolupráci stavů. Také v boji proti soukromému vlastnictví nevystupuje ani tak proti němu samotnému, jako spíše proti jeho zneužívání. To by v podstatě neodporovalo pravdám křesťanským. Ale ti, kdož usilují jen o tyto požadavky, nemají důvodu, aby přistupovali k socialismu. V této souvislosti jest odsuzován také mlhavý »náboženský socialismus«.³⁾ V socialismu trvají jeho bludné zásady, i když jsou rozředěny. K vůli socialismu nelze rozředovati křesťanských zásad. — Na půdě věroučné je kompromis nemožný. Požadavky sociální spravedlnosti se dají daleko lépe hájiti se stano-

³⁾ Mezi pojmy „sociální“ a „socialistický“ je značný rozdíl. Slovní koncovka má tu skoro význam tak veliký, jako v chemii, kde kyslíčník uhličitý je něčím podstatně jiným než kyslíčník uhelnatý. Slovo „socialismus“ je ovšem možno odvoditi i od slova „sociální“ i od slova „socialistický“. Proto v některých zemích, na př. v Anglii, církevní vrchnosti se souhlasem Svaté Stolice nedoporučují užívati slov „křesťanský socialismus“ pro snadnou záměnu se socialismem marxistickým nebo se socialismem anglické předmarxistické orientace a nakonec s t. zv. socialismem „náboženským“, neujasněnou směsí hesel náboženských i socialistických, jež nalezla některé napodobitele i mezi katolíky, ač jejich původ je protestantský.

viska křesťanského než socialistického. To musí mít na paměti ti, kdož chtějí konat apoštolát mezi socialisty. Ústupky věroučnými by nedokázali nic. Společnost podle ideálu socialistického jest zcela jiná než společnost podle ideálu křesťanského.

Poslední cíl socialismu je toliko pozemský, kdežto křesťanství jde za cíli věčnými. Tomuto věčnému cíli chce pak Církev přizpůsobiti veškeren společenský řád. Dále popírá socialismus svobodu jednotlivcovu pro zájmy výroby. Plný kolektivismus jest pro křesťany nepřijatelný. I tu musí Církev hájiti lidskou důstojnost. Totéž platí i o tak zvaném socialismu kulturním, jenž je odrůdou liberalismu. Neklade tak veliký důraz na socialistický čin jako na ideje. Otcem tohoto socialismu byl liberalismus, ale dědicem bude bolševismus.

Že však i mnozí věřící lidé přebíhají do tábora socialistického, tvrdíce, že Církev nadřazuje bohatým, tím jsou především vinni katolíci bez sociálního cítění, jimž je náboženství zástěrou vykořisťovacích snah. Papež přísně kará toto jednání. Zbloudilé pak zve s láskou zpět do domu otcovského jménem Toho, jenž jsa bohat stal se pro nás chudým, abychom my zbohatli Jeho chudobou, jenž byl chud a v pracích od mladosti své, jenž všechny pracující a obtížené k Sobě zve, aby je v lásce Srdce svého plně občerstvoval, jenž více bude vymáhati od těch, kterým bylo více dáno, a jenž zaplatí jednomu každému podle skutků jeho. Obnova křesťanského ducha musí předcházeti sociální rekonstrukci. Jinak bychom stavěli na písku. Život a instituce se musí vrátiti ke křesťanství. Jest nutno se odvrátiti od přílišné péče o věci pomíjející a povznést zrak k nebesům.

Dnešní sociální poměry jsou pro mnohé těžkou pře-

kážkou v úsilí o spásu duše. Mizí živé vědomí posledního cíle. Co pomůže lidem, stanou-li se moudřejšími používáním bohatství, způsobilejšími třeba k získání celého světa, když tím na duši škodu utrpí? Papež odsuzuje nevázanost hospodářského života, zvláště bezuzdnou spekulaci. Instituce akciových společností, rozdělující risiko podnikání, dala podnět k odporným zlořádům, protože člověk ztrácí v nich snadno smysl pro odpovědnost za svůj majetek a jeho správu. Státy mají vymáhat hospodářskou morálku. Racionalistická věda národohospodářská se odtrhla od zákona mravního. Hospodářsky úspěšní lidé dávali často špatný příklad ostatním. Dnešní hospodářský život, život v továrnách, bytová otázka — ohrožují těžce veřejnou mravnost i rodinný život. Vznikají obtíže při svěcení dnů svátečních a mizí smysl pro hodnoty věčné. Nečinná hmota vychází z dílny zušlechťena, lidé se tam však kazí a hrubnou.

Proto je nutno podřídit statky a jednání řádu Bohem stanovenému. Vše musí směřovati k Bohu jako k počátku a cíli veškeré činnosti tvorů. Pravá lidská důstojnost jest jen v uznávání Boží vůle. Proti sobectví jest nutno postaviti křesťanskou umírněnost a sebevládu. — Poutem dokonalosti jest pak zákon lásky. Láska nemůže ovšem spravedlnost nahraditi. A i když každý obdrží, což jeho jest na základě spravedlnosti, přece bude otevřeno lásce dosti široké pole. Teprve láska tvoří svornost. — Papež se vrací k heslu svého pontifikátu: »Mír Kristův v království Kristově!« Ku práci za tímto cílem vyzývá všechny biskupy celého světa, nejenom v krajích křesťanských, ale i v krajích misijních. Táž výzva platí i Katolické akci. Je známkou křesťanů dávat se do svízelných zápasů. Duchovní síly doutnají stále ještě pod nánosem

popela. Jeví se již nyní slibné úspěchy mravní nápravy. Zejména papež vítá sociální zájem mezi mladými lidmi všech společenských vrstev. Papež zdůrazňuje nutnost laického apoštolátu ve všech stavech. Také klerus musí se připravovati na sociální úkoly. Biskupové musí si umět vybrati vůdce mezi klerem i laiky a vyškolit je.

Je třeba učiti mládež zakládati křesťanské spolky a zřizovati studijní kroužky. Zejména pak doporučuje papež duchovní cvičení, exercicie, zvláště vyzvedaje užitečnost exercicií pro dělníky. Běží o nejvyšší statky lidstva. Můžeme zabrániti hrůzám sociální revoluce — ale musíme napnouti všechny síly a nesmíme se dát zahanbit horlivostí a chytrostí protivníků. Posléze papež vybízí katolíky ke svornosti. Necht' nehledá nikdo sebe a necht' nikdo netrvá tvrdošijně na vlastních plánech a dovede se podřídit kázní a zájmům obecného dobra. Jde o to, aby ve všem a nade vše kraloval Kristus, jemuž budiž čest a sláva na věky věkův. Okružní list papežův končí apoštolským požehnáním celé Církvi, zvláště pak dělníkům a jiným pracovníkům manuálním, jakož i křesťanským zaměstnavatelům a podnikatelům.

Encyklika datována v Římě dnem 15. května 1931, v desátém roce pontifikátu papeže Pia XI. (Poslední český překlad: Encyklika Pia XI. »Quadragesimo anno«. Přeložil dr. Bedřich Vašek. II. vydání. Olomouc 1934. Nákladem Lid. knihkupectví, Olomouc.)

LITERATURA.

Literatura novinářská a revuální je uvedena v kontextu.

Největší počet definicí, ale nikoli všechny závěry, jsou přijaty z publikace »Katholisch-soziales Manifest« (1. sešit publikací společnosti »Studienrunde Katholischer Soziologen). Vídeň 1932.

Agenda. — Ročenka italského státu. Řím 1934.

Bottai: Il Corporativismo. Přednáška konaná v Praze a uveřejněná v Akordu 1932.

Quido Gonella: In Personalismo christiano. Ill. Vatic. 1934.

Encyklika »Quadragesimo anno«. Přel. Bedřich Vašek. II. vyd. Olomouc 1934.

Prof. dr. Bedřich Vašek: Nový společenský a hospodářský řád. Katolický Almanach. 1935.

Přednášky Akademického týdne 1934; zvláště přednáška dra Kosatíka o stavovském zřízení.

OBSAH:

<i>Regulovaná demokracie</i>	5
<i>Stavovské programy a hesla</i>	10
<i>Stavovství a demokracie</i>	13
<i>Strana a stav</i>	18
<i>Křesťanské stavovství</i>	24
<i>Hříchy liberalismu</i>	29
<i>Hříchy socialismu</i>	33
<i>Fašismus a hitlerství</i>	37
<i>Znehodnocená práce</i>	46
<i>Technický pokrok</i>	54
<i>Výživa stavu přiměřená</i>	58
<i>Poměr k majetku</i>	60
<i>Osobní odpovědnost</i>	66
<i>Úrok a lichva</i>	68
<i>Papírové hospodářství</i>	74
<i>Nezaměstnanost a pojištění</i>	76
<i>Město a venkov</i>	79
<i>Sociální politika</i>	81
<i>Encyklika »Quadragesimo anno«</i>	85
<i>Literatura</i>	105

MYŠLENKY A ŽIVOT

*Knihovna soudobého
katolického myšlení*

Redakce

P. Dr. SILVESTR BRAITO O. P.

P. Dr. REGINALD DACÍK O. P.

Svazek třetí

Vytiskla Československá akciová
tiskárna v Praze II., Karlovo n. 5
pro nakladatelství »VYŠEHRAD«
společnost s r. o. v Praze II.,
Václavská ul. 12.

REV15

ÚK PrF MU Brno

3 1 2 9 S 0 3 7 6 7